

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

Гуманітарно-правовий факультет

Кафедра психології

Кваліфікаційна робота

(тип кваліфікаційної роботи)

Магістр

(освітній ступінь)

на тему «ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЕКЗИСТЕНЦІЙНОЇ
ВИКОНАНОСТІ ПАРТНЕРІВ У ШЛЮБИ»

ХАІ.704.7-96п1/2.22В.053.183-9/20-7 КР

Виконав: здобувачка б курсу групи № 7-96п1/2

Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
(код та найменування)

Спеціальність 053 «Психологія»
(код та найменування)

Освітня програма «Психологія»
(найменування)

Маслак Наталія Сергіївна

(прізвище та ініціали здобувача)

Керівник: Кочарян О.С.
(прізвище та ініціали)

Рецензент: Фролова Є. В.
(прізвище та ініціали)

Харків – 2022

РЕФЕРАТ

Дипломна робота: 89 с., 19 табл., 8 рис., 5 дод., 36 джерел.

Ключові слова: ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЕКЗИСТЕНЦІЙНОЇ ВИКОНАНОСТІ, ПОДРУЖЖЯ, ШЛЮБ, ЗАДОВОЛЕНІСТЬ ШЛЮБОМ.

Об'єкт дослідження – екзистенційна виконаність у шлюбі.

Предмет дослідження – взаємозв'язок екзистенційної виконання партнерів в офіційному шлюбі.

Мета дослідження – виявлення взаємозв'язку екзистенційної виконаності партнерів у шлюбі.

Методи дослідження:

1. Тест екзистенційних мотивацій у міжособистісних відносинах (ТЕММО) В. Б. Шумського, Є. М. Уколової та О.М. Осиним;
2. Тест екзистенційних мотивацій В. Б. Шумського, Е. М. Уколової та Є. Н. Осиним;
3. Опитувач Відчуження С. Мадді, версія Е. Н. Осіна;
4. Тест-опитувач задоволеності шлюбом В. В. Століна, Т. Л. Романової та Г. П. Бутенка.

Висновки: Існує взаємозв'язок екзистенційної виконаності в житті людини та її задоволеності шлюбом, існує взаємозв'язок екзистенційної виконаності у відносинах та екзистенційної виконаності у житті в цілому, відчуження від самого себе негативно пов'язане з екзистенційною виконаністю у шлюбі у чоловіків

ABSTRACT

Diploma thesis: 89 p., 19 t., 8 p., 5 appx., 36 sources.

Key words: THE RELATIONSHIP OF EXISTENTIAL FULFILLMENT, SPOUSE, MARRIAGE, MARITAL SATISFACTION.

Object of research is – existential fulfillment in marriage.

The subject of the research is - the relationship of the existential fulfillment of partners in a formal marriage.

The purpose of the research is - revealing the relationship between the existential fulfillment of partners in marriage.

Methods of research:

1. Test of existential motivations in interpersonal relationships (TEMMO) by V. B. Shumsky, E. M. Ukolova and A. M. Aspen;
2. Test of existential motivations by V. B. Shumsky, E. M. Ukolova and E. N. Osin;
3. Questionnaire of Alienation by S. Muddy, version by E. N. Aspen;
4. Marriage satisfaction test questionnaire by V. V. Stolin, T. L. Romanova and G. P. Butenko.

Conclusions: There is a relationship between existential fulfillment in a person's life and his satisfaction with marriage, there is a relationship between existential fulfillment in relationships and existential fulfillment in life as a whole, alienation from oneself is negatively associated with existential fulfillment in marriage for men.

РЕФЕРАТ

Дипломная работа: 89 с., 19 табл., 8 рис., 5 прил., 36 источников.

Ключевые слова: ВЗАИМОСВЯЗЬ ЭКЗИСТЕНЦИАЛЬНОЙ ИСПОЛНЕННОСТИ, СУПРУГИ, БРАК, УДОВЛЕТВОРЕННОСТЬ БРАКОМ.

Объект исследования – экзистенциальная исполненность в браке.

Предмет исследования – взаимосвязь экзистенциального исполненности партнеров в официальном браке.

Цель исследования – выявление взаимосвязи экзистенциальной исполненности партнеров в браке.

Методы исследования:

1. Тест экзистенциальных мотиваций у межличностных отношений (ТЕММО) В. Б. Шумского, Е. М. Уколовой и А.М. Осиным;
2. Тест экзистенциальных мотиваций В. Б. Шумского, Е. М. Уколовой и Е. Н. Осиным;
3. Опросник Отчуждения С. Мадди, версия Е. Н. Осина;
4. Тест-опросник удовлетворенности браком В. В. Столина, Т. Л. Романовой и Г. П. Бутенко.

Выводы: Существует взаимосвязь экзистенциальной исполненности в жизни человека и его удовлетворенности браком, существует взаимосвязь экзистенциальной исполненности в отношениях и экзистенциальной исполненности в жизни в целом, отчуждение от самого себя негативно связано с экзистенциальной исполненностью в браке у мужчин.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ МІЖОСОБИСТІСНИХ ВІДНОСИН В ОФІЦІЙНОМУ ШЛЮБІ	5
1.1 Соціокультурна динаміка міжособистісних відносин в офіційному шлюбі	5
1.2 Феномен кохання у шлюбі та мотиви одруження.....	9
1.3 Задоволеність шлюбом та подружні конфлікти.....	18
1.4 Екзистенційна виконаність як феномен життя особистості	28
РОЗДІЛ 2. ПРОЦЕДУРА ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	37
2.1 Характеристика вибірки	37
2.2 Характеристика методів дослідження	37
РОЗДІЛ 3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ІНТЕРПРЕТАЦІЯ	42
3.1 Загальний опис результатів	42
3.2 Обговорення результатів дослідження	70
ВИСНОВКИ	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	77
ДОДАТКИ	80

ВСТУП

Актуальність дослідження. Практикуючим психологам-консультантам необхідно регулярно вдосконалювати або розробляти методики роботи з подружніми парами для більш ефективного психокорекційного результату. Поповнення існуючих теоретичних знань про екзистенційну виконуваність, взаємозв'язок екзистенційної виконуваність у партнерів у шлюбі, а також взаємозв'язок екзистенційної виконуваність із задоволеністю шлюбом у подружжя. Якщо говорити про розгляд взаємозв'язку між цими конструктами, то подібних досліджень на таку вузьку тему знайти практично неможливо, з чого я зробила висновок про необхідність глибше дослідити це питання..

Об'єкт дослідження – екзистенційна виконаність у шлюбі.

Предмет дослідження – взаємозв'язок екзистенційної виконання партнерів в офіційному шлюбі.

Мета дослідження – виявлення взаємозв'язку екзистенційної виконаності партнерів у шлюбі.

Відповідно до даної мети були поставлені наступні завдання:

1. Провести аналіз літератури екзистенційної виконаності.
2. Розробити методичний інструментарій, адекватний для операціоналізації основних теоретичних понять; розробити схему емпіричного дослідження.
3. Провести емпіричне дослідження взаємозв'язку феноменів та зробити висновки.

Методи дослідження:

- 1 Тест екзистенційних мотивацій у міжособистісних відносинах (ТЕММО) В. Б. Шумського, Є. М. Уколової та О.М. Осиним;
- 2 Тест екзистенційних мотивацій В. Б. Шумського, Е. М. Уколової та Є. Н. Осиним;

- 3 Опитувач Відчуження С. Мадді, версія Е. Н. Осіна;
- 4 Тест-опитувач задоволеності шлюбом В. В. Століна, Т. Л. Романової та Г. П. Бутенка.

Вибірка становлять 77 пар, які на даний момент перебувають у офіційно зареєстрованому шлюбі. Вік учасників дослідження становив від 18 до 40 років, у дослідженні брали участь пари із різною тривалістю шлюбу, деякі пари мають дітей.

.

РОЗДІЛ 1. ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ МІЖОСОБИСТІСНИХ ВІДНОСИН В ОФІЦІЙНОМУ ШЛЮБІ

1.1 Соціокультурна динаміка міжособистісних відносин в офіційному шлюбі

Шлюб, також званий подружжям – це соціально визнаний і регульований суспільством союз людей. Шлюб встановлює і регулює правничий та обов'язки подружжя, і навіть, за наявності дітей у парі – правничий та обов'язки стосовно дітей [32].

Шлюб та сімейні стосунки завжди були важливим моментом у житті людини. Практично кожен член будь-якого типу суспільства виховується у ній, переважна кількість дорослих перебував і перебуває у шлюбі. Таким чином, шлюб є соціальним інститутом, який набув широкого поширення. Однак ставлення до шлюбу змінюється з кожним поколінням і відображає риси психології людей і часу, в якому вони живуть, морально-естетичних принципів суспільства та умов життя в цілому.

З розвитком суспільства трансформувався і інститут шлюбу та сім'ї, змінилися цінності та традиції, можна сказати, що в сучасному світі шлюб у його традиційному розумінні перебуває у кризі. Одні дослідники називають це «кризою моногамії» [4], інші ж висувують ідею модернізації інституту сім'ї загалом [8]. Якщо ще наприкінці 20 століття домінування чоловіка у шлюбі вважалося звичним, практично кожна сім'я була патріархальною: жінка повинна була виховувати дітей, у яких має бути батько, який забезпечує та допомагає у вихованні. Вважалося, що статеве життя і тим більше виховання дітей поза сім'єю неприпустимо, це було пов'язано з тим, що повноцінне та нормальне виховання самотня жінка дати дитині не могла, більше того, вважалося нормальним укладати шлюб із розрахунку чи змови батьків, кохання ж не вважалося основою шлюбу [7]. В даний час становище змінилося і тепер виражається в рівноправності та асиметрії ролі жінки та чоловіка, змінилися стандартні набори обов'язків та прав, відбувся перехід від сім'ї патріархальної до нуклеарної. У сучасній сім'ї функції спільного

господарства та народження дітей вже не є провідними, основою стають відносини між подружжям, взаємна підтримка. Зміна інституту сім'ї спричинила появу різних видів шлюбу, наприклад, громадянський шлюб (співжиття), гостьовий шлюб, фактичний шлюб. У основі лежить партнерство, а чи не традиційне розуміння шлюбу, партнерство будується на домовленостях партнерів, взаємних бажаннях та інтимності [15].

На думку Ентоні Гідденса, близькі міжособистісні відносини зазнали революційних змін, перетворилися на інструмент емоційної самореалізації людини, тобто близькі відносини стали вільнішими від нав'язаних і загальних для всіх норм, правил. Рольових розпоряджень, більшою мірою регулюються міркуваннями особистісного задоволення, саморозкриття та задоволення. Так, наприклад, з'являється поняття гендера, раніше ж існувала лише біологічна стать.

Під впливом пластичної сексуальності кардинально змінюються міжособистісні відносини, основою стає принцип задоволення, рівності, сексуальної свободи, самореалізації, а раніше будувалися відносини на максимізації корисності. Очікування від шлюбу також змінюються: сексуальна задоволеність та самореалізація стають ключовим аспектом задоволеності шлюбом у подружжя.

У таких умовах виникає новий тип шлюбу. Традиційний шлюб заснований на боргу, розподілі ролей подружжя, природному призначенні людини. Новий тип шлюбу – є системою взаємодій, які постійно відпрацьовуються та налагоджуються, світ сексуальних домовленостей, інтимність та відповідальність виходять на перший план. Е. Гідденс називає такий шлюб «шлюбом з відкритим кінцем», серією експериментів та проб. Тобто новий шлюб є девіацією традиційного шлюбу протилежністю практично у всьому. Головним результатом трансформації шлюбу є втрачання значущості надособистісних, інституційних чинників і втрачають вплив у близьких відносинах [10].

Якщо говорити про тенденцію збільшення розлучень, то Дж. Сімпсон,

Е. Бершайд і Б. Кемпбелл припускають, що така тенденція пов'язана з тим, що у людей, які одружуються, перебільшена важливість сильних позитивних переживань, які згодом втрачають свою гостроту [21], наприклад, романтичне кохання та охолодження пристрасних почуттів (що вважається цілком нормальним) з часом стосунків призводять до руйнування думки людини про те, що подібні почуття будуть стабільними, руйнування первинних очікувань про шлюб та взаємини в ньому.

Ставлення до офіційного шлюбу в усіх різне. Класичне розуміння сім'ї зводиться до спільного побуту, весілля, взаємних зобов'язань, штампу в паспорті, спільних дітей. Проте є й інше, сучасне розуміння – «цивільний шлюб» чи співжиття. Термін «громадянський шлюб» означає вид відносин, у яких спілка людей не реєструється органами державної влади, люди при цьому живуть разом, перебувають у близьких відносинах та організують спільний побут [6]. Для сучасного покоління традиційна форма шлюбу не є оптимальною, молоді люди хочуть переконатися у вірності свого вибору партнера, а згодом вступати в офіційний шлюб. На цю тему США проводилося масштабне дослідження: проводився якісний аналіз інтерв'ю з 424 випробуваними, вік яких був від 18 до 32 років. Автори дослідження виділяють дві групи людей: «marriage planners» (сучасне розуміння шлюбу: індивідуалісти, які не поспішають із шлюбом, урбанізовані, використовують співжиття до шлюбу) та «marriage naturalist» (традиційне розуміння шлюбу). Люди з традиційним розумінням шлюбу становлять лише 1/5 всіх піддослідних, проживають, переважно, у сільській місцевості, слідують поглядам розуміння шлюбу притаманним середини ХХ століття. Сучасне розуміння шлюбу виявилось у решти піддослідних, які, переважно, проживають у містах, слідують переконання, що з шлюбом не варто поспішати, на їхню думку це корисний життєвий досвід, проте шлюб ставить перед ними серйозні зобов'язання [27].

У суспільстві популярним є сценарій переходу від співжиття до шлюбу, якщо говорити про Європу, то після 1980-х років кожен третій шлюб,

укладений до 30 років, розвивався за таким сценарієм. Найчастіше співжиття трансформується у шлюб після рішення про те, щоб завести дитину. Тенденція одружуватися після співжиття стає популярнішою з кожним роком, після 2000-х років спостерігається така тенденція і серед пар середнього та похилого віку. Таким чином, можна говорити про старіння шлюбної структури населення: збільшується вік вступу в офіційний шлюб, збільшується тривалість співжиття перед шлюбом, більше того, феномен співжиття поширюється і стає популярним у партнерів старшої вікової групи.

Далі мені хочеться звернути фокус уваги на офіційні шлюби та відношенні подружжя до них.

.

1.2 Феномен кохання у шлюбі та мотиви одруження

Сім'я є унікальною соціальною освітою, малою соціальною групою, має особливі типи міжособистісних відносин і заснована на взаємному почутті кохання у подружжя. Важливо розуміти значення кохання як основи шлюбу, без кохання у шлюбі не буде гармонійних сімейних стосунків. Більше того, більшість респондентів у цьому дослідженні обрали кохання як основну причину одруження.

У поняття кохання люди вкладають різне значення, кохання досить неординарний феномен для наукового вивчення. Складність у тому, що кожен вважає свій життєвий досвід критерієм правильності в судженнях про кохання, намагаючись заперечити, якщо в них було по-іншому, наприклад, чоловіки та жінки частіше читають про кохання, щоб порівняти запропоноване їм знання із власним досвідом. Любов - незвіданий і нескінченний феномен душі людини, залишаючись невичерпною для розуміння в науці, складність також полягає в тому, що існує велика кількість форм і видів любові, адже любов'ю просочена практично вся діяльність людини. Звичайно, це не означає, що люди нічого не знають про неї, з давніх часів розвивається і змінюється розуміння кохання.

Отже, любов - почуття, властиве людині, глибока прихильність до іншої людини чи об'єкта, почуття глибокої симпатії [25]. Коли людина відчуває любов, то вона розвивається, долає свої недоліки, не тільки заради себе, а й заради іншої людини, протягом усього життя людина вчиться взаємодіяти з людьми і налагоджувати відносини, з самого дитинства ми вибудовуємо фундамент для майбутніх відносин з коханим.

Протягом усього життя людина переживає кілька етапів, які розмежовані на «до» та «після» зустрічі з об'єктом кохання. Любов є дуже важливою подією в житті будь-якої людини, будучи можливістю не тільки безмежного щастя, але й болю і туги. У житті людини любов відбиває всі якості людини, що становлять її сутність, адже кожен індивід любить по-

своєму.

Можна відзначити, що переживання любові і поведінка, пов'язане з ним має деяку статеву специфіку, яка не завжди відповідатиме традиційним поглядам на чоловічі та жіночі психологічні особливості. Наприклад, чоловіки, найчастіше, виявляють більший рівень романтизму, ніж дівчата, чоловіки швидше і легше закохуються, а «бажання закохатися» для них важливіша підстава для початку стосунків. Жінки частіше є ініціаторами розставання, любов у них проходить швидше, і вони легше переживають розрив, в більшості випадків. Однак у період саме переживання кохання жінки схильні до саморозкриття і більше прагнуть обговорювати свої почуття. Уявлення про близькість різні у чоловіків та жінок: чоловіки вважають, що їхні стосунки відрізняються великим саморозкриттям та близькістю. Для чоловіків основним предиктором задоволеністю відносин є зобов'язання, для жінок цим предиктором є близькість [18].

Багато дослідників стверджують, що, в першу чергу, любов - це сплав різноманітних емоцій, так, наприклад, К. Каслер говорив, що любов складається з емоцій, де основними є страх і радість, страх заважає людині розвиватися і робить її залежною, а радість надихає людину тільки через те, що коханий поруч. З цього К. Каслер зробив висновок, що вільні люди не відчують кохання.

Відомий американський психолог А. Маслоу розробив більш позитивну теорію – теорію оптимістичного кохання, в якій він стверджував, що людина, яка переживає справжнє кохання, почувається чудово, у повній безпеці, її страхи та тривоги зникають, а інтерес між двома партнерами зростає з кожним роком відносин [28]. У ході спільного життя люди краще впізнають один одного і їхнє ідеальне уявлення повністю поєднується з реальною оцінкою. Сексуальна сфера пов'язується з емоційною, що допомагає підтримувати рівноправне ставлення та вірність партнерів. Але любов все одно вимагає старань, самовдосконалення та зусиль у стосунках. Закоханість перетікає у кохання, як згадувалося вище, якщо мають багато

спільного, як і психологічних характеристик, і у соціокультурному аспекті, виникненню кохання сприяє і наявність різних ситуацій, пережитих разом, співробітництва та об'єднання різними видами відносин.

Поруч із оптимістичною теорією, є песимістична теорія Ж.-П. Сартра [8]. Він сформулював потрійну руйнівність кохання: 1. Кохання – нереалізоване бажання бути коханим, джерело самообману. 2. Любов перетворює людину на об'єкт і сприяє втраті свободи. 3. «Кохання — це абсолют, який вічно перетворюється Іншими на щось відносне». Основою його ідеї є те, що любов – гра навколо свободи партнерів, дарування ілюзорної свободи та інтрига обману зберігає кохання, яке є, на його думку, самообманом. Він пише, що кохання – це не сила, яка сприяє розвитку індивідуальності, а сексуальна гра у замкнутому просторі.

Тим не менш, позитивні теорії щодо любові переважно у психології. Кохання має бути добровільним, людина не повинна змушувати себе з кимось будувати стосунки. Наприклад, Р.С. Немов, стверджує, що у відносинах люди не повинні нічого втрачати, людина не повинна жертвувати собою та своїми мріями заради іншого, партнери повинні тільки набувати позитивного у відносинах, також він не допускає переваги одного коханого над іншим [29].

Звичайно, докладно розбираючи поняття кохання, складно пройти повз Еріха Фромма та його книги «Мистецтво кохання». Він виділив кілька видів кохання та її компоненти, і зараз його типологія є найпоширенішою і використовується багатьма для опису кохання.

У своїй роботі [19] він виділяє п'ять компонентів, які притаманні будь-якому виду кохання:

Віддача у відносини. Здатність давати в любові допомагає людині подолати нарцистські бажання експлуатувати іншого, людина набуває відваги і віри в самого себе, покладатися в досягненні цілей на себе та власні сили. Фромм писав: «Чим більше бракує людині цих чорт, тим більше вона боїться віддавати себе, і, отже, любити».

Турбота. Любов у будь-якому випадку означає турботу, найбільш очевидно це проявляється у материнській любові, ніщо так не покаже справжню любов до дитини, як турбота про неї: годування, купання тощо. Так і в дорослих взаєминах, необхідна зацікавленість у розвитку та житті нашого коханого, допомога у досягненнях.

Відповідальність. Людина любить завжди відчуватиме відповідальність за близьку людину так само, як він виявляє відповідальність до себе. У міжособистісних відносинах відповідальність зачіпає, насамперед, психічні потреби коханого. Людина має бути готова «відповідати» не лише за себе, а й за іншого.

Повага. Відносини могли б будуватися на пануванні та перевазі одного над іншим, якби не повага, що передбачає відсутність експлуатації. «Повага - це не страх і благоговіння, це здатність бачити людину такою, якою вона є, усвідомлювати її унікальну індивідуальність» - Е. Фромм.

Знання свого партнера, його особистісних якостей, інтересів та потреб. Знання спрямовує людину у відносинах, адже попередні компоненти були б марними, якби ми не знали людину, її інтереси, потреби. Саме тому Еге. Фромм каже, що знання – компонент кохання, що є інструментом пізнання «таємниці людини».

Альфред Ленглі також вивчав це питання і виділив 5 пунктів, які описують суттєві змісти кохання [26]:

Людина, яка любить, бачить найбільшу цінність свого життя в об'єкті кохання.

Будь-який вчинок об'єкта любові сприймається людиною як спрямоване лише на нього.

Людина прагне постійно дбати про об'єкт любові.

Любляча людина усвідомлює, що світ постійно перебуває в русі, має здатність приймати зважені рішення, які актуальні на даний момент і які стосуються його об'єкта любові або нового об'єкта.

Любляча людина хоче і робить усе, щоб стосунки продовжувалися, а

почуття не вщухали.

Як же ми можемо зрозуміти, хто наш єдиний, якого ми повинні закохуватися, а потім відчутти почуття любові? Є думка, що ми вибираємо коханого за образом, що існує з ранніх років у підсвідомості людини. Справжнє кохання – завжди відповідальність. Навіть у повсякденному житті люди дають обіцянку бути разом завжди перш, ніж розпочати вже серйозні стосунки або укласти шлюб. Ці відносини мають будуватися на любові, а не на прихильності чи загальних спогадах, адже вже немає сенсу у відносинах, якщо кохання в одного з партнерів минулося.

Любов дуже значуща людини як соціального істоти. Люди оцінюють себе більш щасливими, якщо у них у житті є надійні відносини, що задовольняють їх. Більше того, багато хто цінує стабільні відносини більше, ніж роботу та достаток у житті. У. Кепхарт провів дослідження [29] показавши, що 75% жінок та 70% чоловіків стали щасливішими, переживши романтичні відносини.

Більше того, наявність любові є важливою частиною стосунків у шлюбі, для багатьох людей любов є підставою для одруження, а її зникнення виступає як причина розлучення та незадоволеності шлюбом загалом. Є думка, що в довгострокових відносинах любов зникає або перетікає в «дружню» любов чи прихильність, проте було проведено дослідження, в якому з'ясувалося, що кохання, характерне для початкової стадії відносин, може існувати у довгострокових шлюбах і безпосередньо пов'язане із задоволеністю партнерів у шлюбі, їх самооцінкою, самоактуалізацією та життєвим благополуччям [17]. Дослідження на основі факторного аналізу показало, що інтенсивність відносин, зацікавленість партнерів та сексуальний інтерес процвітають у довгострокових відносинах, у той час як прихильність до партнера зустрічається набагато рідше і не є вже коханням загалом. Також було проведено дослідження на зв'язок між романтичною любов'ю (з прихильністю та без) та рівнем задоволеності у відносинах. В результаті, наявність романтичного кохання в довгострокових та

короткострокових відносинах тісно пов'язана із задоволеністю у відносинах. Нав'язливість та сильна прихильність негативно корелює із задоволеністю у довгострокових відносинах.

Отже, підіб'ємо підсумки сенсу любові в житті людини. Наявність міцних та здорових відносин важлива для задоволення життям, здоров'я та відчуття щастя. Тільки з істинним коханням людина буде щасливою у шлюбі. Любов є необхідністю для волі до життя, прагнення саморозвитку і є умовою міцної сім'ї. Наведу прекрасну цитату Еріха Фромма про кохання та її значення в житті людини: «У переживанні кохання має місце парадоксальне явище, коли двоє утворюють одне ціле, залишаючись у той же час двома окремими людьми. У цьому сенсі кохання ніколи не обмежується однією людиною. Якщо я можу любити тільки одну людину і нікого іншої, якщо любов до неї посилює мою відчуженість і віддаляє від інших, то які б зв'язки мене не зв'язували б з цією людиною, моє ставлення до неї не є любов. Словами «Я люблю тебе» я говорю: «Я люблю в тобі все людство, все живе; я люблю в тобі себе самого». Любов до себе в цьому сенсі протилежна егоїзму, який фактично є всепоглинаючою зосередженістю на самому собі, що виникає внаслідок нестачі справжньої любові до себе і її заміною. У переживанні любові полягає вища форма відповіді проблему людського буття, воно є запорукою душевного здоров'я» [28].

Далі мені хочеться перейти до аналізу відносин подружжя в офіційно зареєстрованому шлюбі.

На задоволеність шлюбом, стійкість сімейних відносин істотно впливають причини його укладання. Розуміння мотивів одруження дозволяє зрозуміти механізм формування шлюбно-сімейних відносин. Під мотивом мається на увазі внутрішня стійка психологічна причина вчинку чи поведінки людини [22]. Існує безліч мотивів одруження: любов, спільні інтереси, продовження роду, боротьба з самотністю, традиції, сексуальний комфорт, матеріальна вигода, що змушують обставини.

Мотиви створення сім'ї можуть бути усвідомленими чи несвідомими.

К. Г. Юнг у своїй статті пише, що людина може бути недостатньо обізнана не тільки про чужі мотиви, а й про свої. Найчастіше індивід здійснює вчинки під впливом несвідомих установок. Насамперед це мотиви, які викликані батьківським впливом, ступінь зв'язаності людини з батьками несвідомо впливає на пошук і вибір чоловіка, який схожий на матір чи батька. Юнг вважає, що інстинктивний вибір є найкращим підтримки роду, проте такий шлюб буде завжди щасливим [6]. Неусвідомленість мотивів є причиною проблем у подружній парі, оскільки найчастіше вони виникають як наслідок впливу соціально схвалюваних стандартів та традицій, змушуючи діяти людину за «сценарієм».

Дослідження показало, що жінки мають набагато більшу мотивацію для одруження, ніж чоловіки, і більше прагнуть цього, частина жінок розглядають шлюб як «вирішення всіх проблем». Кохання та спілкування мають більше значення для жінок при вступі в шлюб [17].

Карл Вітакер, один із засновників сімейної терапії, виділяє три типи шлюбу:

1. Перший стиль як результат прагнення сімей подружжя відтворити себе, подружжя тут є жертвами такої «гри». Сім'ї подружжя припускають, що партнер їхньої дитини зникне і потомство належатиме саме їхній родині.

2. Другий стиль шлюбу К. Вітакер називає «контрактом про взаємне усиновлення». Кожен із партнерів поважає потребу іншого в «живленні». Така установка може виражатися в розмовах про те, що він не задовольняє мої потреби.

3. Третій стиль шлюбу є розвитком проекту «взаємної псевдопсихотерапії». Чоловік у такому шлюбі припускає, що його дружина підходить йому, тому що він може їй допомогти впоратися з якоюсь певною особистісною проблемою, а вона вважає, що її чоловік ідеальний для неї, оскільки вона допоможе йому впоратися, наприклад, з якою-то шкідливою звичкою. У такому разі обидва партнери «грають» у батьків один одного, намагаючись виховувати свого чоловіка. Подібний тип шлюбу часто

закінчується глухим кутом для обох партнерів, так як кожен з них пов'язаний перенесенням іншого.

4. Останній стиль шлюбу – симбіоз. У цьому випадку несвідоме одного партнера зчіплюється з несвідомим іншого, причому подружжя не помічає цього. Такий симбіоз може виникати через символічні символи, на думку К. Вітакера такий шлюб стає в'язницею для одного з партнерів [4].

Якщо говорити про умови прийняття рішення про одруження, то можна виділити соціально-психологічні умови, що сприяють цьому: взаємне задоволення потреб, зовнішня привабливість, емоційна підтримка, регулярність контактів, подібність цінностей, світогляду, соціально-економічного статусу, приналежність до однієї культури, більше, людині важливо відповідність майбутнього чоловіка певному образу і моделі поведінки, схвалення партнером власних цінностей, думок, інтересів та ідей [30].

Вітчизняні сімейні психотерапевти В. Юстіцкіс та Е.Г. Ейдемільер виділили такі мотиви одруження:

Втеча від батьків. Є пасивним протестом проти влади батьків;

Самотність. Як наслідок переживання екзистенційної порожнечі;

Почуття обов'язку. Укладання шлюбу через вагітність або почуття провини;

Кохання. У разі найменший відсоток дисфункціональних сімей;

Дотримання традицій, з ініціативи батьків;

Помста;

Престиж чоловіка;

Пошук матеріальних благ [5].

Л. Б. Шнейдер виділяє три мотиви одруження:

1. "Факт шлюбу". Основною рушійною силою є намір укласти шлюб. В даному випадку людині важливо задовольнити свою потребу якнайшвидше вийти заміж або одружуватися, партнер є лише засобом задоволення потреби.

2. "Певний тип шлюбу". У разі людина орієнтується на партнера,

здатного здійснити ідеальне уявлення шлюбних відносинах, відповідає певному образу, надає шлюбу престиж.

3. «Певна людина». Людина робить свідомий вибір, має установку прийняття певної людини, відповідає за свої почуття. Тобто обранець сприйматиметься з усіма недоліками та слабкостями. Цей мотив є найпоширенішим у суспільстві [4].

Переважаючим мотивом одруження вважається любов. Однак для щасливого шлюбу найбільш вдалим є поєднання духовної єдності подружжя та любові, розчарування шлюбом та сімейним життям зустрічається найчастіше у людей, які орієнтуються лише на свої почуття, не зберігаючи при цьому духовну спільність подружжя [2].

В. Сатир стверджує, що людина, одружуючись, прагне наповнити життя змістом, збагатити її, тільки дивна людина з дивних причин свідомо одружиться, яка зробить її або її життя ще гіршим. Багато людей сподіваються, що з одруженням їхнє життя стане цікавішим і кращим, ці надії лежать в основі планованої сім'ї [32].

Отже, ми можемо зробити висновок, що мотиви одруження можуть бути дуже різноманітними і є основою побудови здорових сімейних відносин, що впливають на розвиток даних відносин.

1.3 Задоволеність шлюбом та подружні конфлікти

Задоволеність шлюбом та стабільність шлюбу є пов'язаними характеристиками, мають багато спільного, проте не мають однозначного значення. Стабільні шлюби не завжди означають високу задоволеність шлюбом у подружжя, наприклад, у традиційному розумінні сім'ї подружжя може бути повністю не задоволено своїми відносинами, проте вони мають стабільний шлюб, спільне господарство та дітей. У сучасних сім'ях ситуація інакше: навіть за наявності дітей та загального побуту подібна незадоволеність призводить до розлучення.

Найбільш повне визначення задоволеності шлюбом дає С.І. Голод: «Задоволеність шлюбом, очевидно, складається як результат адекватної реалізації уявлення про сім'ю, що склалася у свідомості людини під впливом зустрічей з різними подіями, що становлять її досвід (дійсний чи символічний) у цій сфері діяльності» [12].

Одним із основних питань є те, які саме чинники впливають на задоволеність шлюбом. Дж. Б. Спеніер та Р.А. Левіс, досліджуючи це питання, здійснили аналіз понад 300 робіт на тему задоволеності шлюбом, при цьому виділили 40 ознак задоволеності шлюбом, об'єднали ці 40 ознак у 14 груп, які склали три блоки факторів:

1. Добрані фактори;
2. Економічні та соціальні фактори;
3. Внутрішньоподружні та особистісні фактори.

До першої групи належить схожість партнерів за такими факторами як: расова приналежність, вік, соціально-економічний статус, релігійна та культурна приналежність, рівень інтелекту. Сюди ж автори відносять «особливості батьківської моделі» (успішність шлюбу батьків, вплив взаємовідносин з батьками та виховання), крім цього важливий фактор

схвалення шлюбу з боку родичів та друзів, вагітності до шлюбу, бажання одружитися з цією людиною. Також у цю групу входять чинники тривалості знайомства, рівня освіти, емоційного здоров'я подружжя, їхнє вміння взаємодіяти з людьми.

До другої групи дослідники віднесли соціальний статус партнерів, успіх на роботі, стабільність економічної ситуації в парі, наявність спільних знайомих, участь подружжя у діяльності громадських організацій тощо.

Третя група включає емоційну задоволеність відносинами, яка виражається в наявності любові, сексуальної задоволеності, наявності взаємоповаги, взаємодопомоги, відповідності уявленням про партнера. Сумісність цінностей, привабливість партнерів, інтерес у спілкуванні також відіграє роль у задоволеності шлюбом. Більше того, ефективність спілкування між партнерами впливає на добробут сім'ї: взаєморозуміння, невербальні комунікації, емпатія, ступінь довіри та саморозкриття. Відповідність ролей та рольових очікувань, взаємодія партнерів (спільне проведення часу, фізична близькість, спільність діяльності тощо) також відносяться до третьої групи факторів [3].

М. Аргайл, вивчаючи це питання, дійшов висновку, що люди, які щасливі у шлюбі, відчують високий рівень задоволеності життям [5], таким чином, ми можемо говорити, що задоволеність життям має причинно-наслідковий зв'язок із щастям у шлюбі. Багато дослідників вивчали питання впливу подружжя на задоволеність життям. Д. Майєрс також писав, що людина, яка відчуває прихильність до будь-кого, почуватиметься щасливішою, проте тут важливою є якість шлюбу, а не факт його наявності [27].

У роботах, які присвячені вивченню проблеми задоволеності шлюбом, виділяється кілька факторів, що впливають на ступінь задоволеності шлюбом у подружжя: соціально-економічні, вік подружжя, сімейний стаж, стать і т.д.

Найбільш значущим є чинник спільності мотивів та поглядів подружжя [1]. Також задоволеність шлюбом пов'язана із стадією життєвого циклу сім'ї, стажем сімейного життя [4]. У перехідні періоди циклу сім'ї у подружжя знижується задоволеність шлюбом. Народження першої дитини робить значний вплив на взаємне сприйняття подружжя, більше того, такий самий ефект дає досягнення дитиною віку самостійності. Х. Фелдман у своєму дослідженні встановив, що крива залежності між стажем сімейного життя та задоволеністю шлюбом має U-подібну форму: на перших стадіях шлюбу подружжя має високу задоволеність, потім на середньому етапі задоволеності різко знижується, на стадії шлюбу близько 20 років знову зростає.

За наслідками аналізу, проведеного О.В. Паршикова, можна говорити про те, що тривалість шлюбу і задоволеність шлюбом, пов'язані з подібністю подружжя за особистісними характеристиками [31].

Сексуальна задоволеність також важлива у сімейному житті та впливає на задоволеність шлюбом. Подружні пари, які мають проблеми у сфері спілкування, більше задоволені шлюбом, якщо у них відзначається високий рівень сексуального задоволення. Проте, якщо пари не мають проблем зі спілкуванням, то сексуальне задоволення не робить істотного внеску в задоволеність шлюбом. Таким чином, можна говорити про те, що сексуальна задоволеність може компенсувати деякі негативні аспекти взаємодії подружжя, але не є основним чинником задоволеності шлюбом [24].

Професійна діяльність подружжя є ще одним фактором задоволеності шлюбом. Успіхи на роботі та задоволеність роботою впливають на фінансове благополуччя сім'ї та є засобом самореалізації чоловіка. Так само значним чинником є відповідність чоловіка образу одного з батьків, досвіду реалізації цінностей у ній, взаємовідносин батьків. Узгодженість сімейних функцій, цінностей, інтересів, уявлень, потреб, установок та рольової поведінки також впливають на задоволеність шлюбом [20].

Дослідження показали, що конфлікти безпосередньо пов'язані із задоволеністю шлюбом. Часті конфлікти сприяють зниженню задоволеності шлюбом у подружжя, а уникнення чи ігнорування конфліктів призводить до підвищення задоволеності шлюбом лише у деяких випадках [6]. Спосіб вирішення конфліктів також має стійкий взаємозв'язок з особистісними характеристиками подружжя та задоволеністю шлюбом. Результати дослідження, проведеного серед 83 подружніх пар протягом 5 років з інтервалом 1 рік, свідчать про зміну відносин, задоволення шлюбом та спосіб вирішення конфліктів з часом. Зокрема, змінюється спосіб вирішення конфліктів, він стає важливішим для задоволення сімейним життям та благополуччя шлюбу, також згодом поведінка подружжя стає єдиним предиктором ступеня задоволеності шлюбом та якості відносин [7].

Розглянувши теоретичні дослідження задоволеності шлюбом та чинників, які впливають на задоволеність подружжям шлюбом, хочеться звернути фокус уваги питання подружніх конфліктів.

Без конфліктів немає у жодній сім'ї, в 80% сімей відбуваються конфлікти, в інших періодично виникають сварки з різних приводів [16]. Такий високий відсоток поширеності конфліктів у сім'ї свідчить про дисгармонійність сімейних відносин та про кризу сім'ї як соціального інституту. Причиною конфліктів практиками і теоретиками називаються різні фактори, від компенсації заниженої самооцінки до повторення патернів взаємодії батьків.

Сімейний конфлікт – зіткнення між членами однієї сім'ї на основі зіткнення протилежних поглядів та мотивів, ідеалів, установок, уявлень стосовно певної ситуації чи предмета [18]. Одним із різновидів сімейного конфлікту є подружній конфлікт, який виникає на тих же підставах, але вже між подружжям.

Найважливіша роль подружнього конфлікту під час пристосування подружжя друг до друга, формування сім'ї. У зрілій сім'ї причини сварок зазвичай одноманітні, сфера конфліктів є обмеженою, у молодій сім'ї причин конфліктів набагато більше, відбувається більше нерозуміння та сварок між партнерами.

З іншого боку, конфлікт також має стабілізуючу функцію (як підсумок, перехід від розбіжностей до загальних поглядів на проблемну ситуацію) та сигнальну функцію, яка сповіщає про кризу та розвиток сім'ї, перехід на новий етап.

Гришина Н.В., аналізуючи розуміння конфлікту, вважає, що конфлікти повинні сприйматися як нормальне явище як одна з форм взаємодії. Головною ж умовою конструктивного вирішення конфлікту є сприйняття його не як деструктивного явища, загрози, бо як сигнал до необхідних змін у сім'ї [13].

Кратохвіл С. виділяє кризові періоди розвитку сім'ї, які відносяться до факторів, що впливають на конфліктність подружжя:

1. Криза початку шлюбних відносин. У перший рік шлюбу виникають конфлікти адаптації подружжя один до одного. Почуття змінюються, в деяких випадках, закоханість вже минає, подружжя стає таким, яким воно є. Саме у перших рік відбувається близько 30% розлучень.

2. Друга криза виникає з появою дитини на сім'ї. Виникають нові обов'язки, пов'язані з доглядом за дитиною, її виховання. Дитина обмежує реалізацію особистих інтересів партнерів. У цей період у жінок також виникає втома через догляд за дитиною, що призводить до дисгармонії у сфері сексуальних стосунків.

3. Третя криза характеризується конфліктами, пов'язані з одноманітністю сімейного життя і збігається із середнім віком подружжя. Виникає дефіцит почуттів.

4. Остання криза настає після 18-24 років подружнього життя, що також характеризується високою конфліктністю у відносинах. Характеризується посиленням емоційної залежності жінки, виникають переживання через можливі зради партнера [23].

Сім'я, яка перебуває у стані кризи, функціонує адекватно змінилася ситуації, використовуючи шаблонні, знайомі уявлення та використовуючи звичну модель поведінки. Вирізняють такі особливості сімейної кризи:

Загострення конфліктів, ситуативних протиріч між подружжям;

Сімейна система стає більш нестійкою;

Зміна та розлад процесів, що відбуваються в сімейній системі;

Поширення кризи. Криза може виникнути на будь-якому рівні функціонування сім'ї, при цьому неминуче торкається інших рівнів, порушуючи їх функціонування [24].

Також було виділено прояви кризи у сім'ї:

Збільшення сварок між подружжям або повна їх відсутність;

Обговорення проблем має деструктивний характер, набуваючи форми «дебатів»;

Переважають захисно-агресивні реакції у спілкуванні між подружжям;

Зменшення або відсутність сексуальної активності в одного або обох партнерів;

Не взаємне ухвалення рішень, відсутність попередніх обговорень, витіснення партнера з цього процесу;

Трудоголізм – уникнення проблем за допомогою роботи;

Відсутність тем для спілкування чи зацикленість на певній темі;

Зацикленість на сімейному житті або, навпаки, повне втрата інтересу [19].

У молодих сімей (до року) найчастішою причиною конфліктів є особливості міжособистісних відносин у подружжя. Конфлікти цього етапі розвитку сім'ї є найбільш серйозними, виникають комунікативні труднощі. У шлюбі, який триває від 1-5 років, домінуючими є ті самі мотиви, що й у молодих сімей, конфлікти найчастіше виникають уже у сфері ділової невідповідності. При тривалості шлюбу понад 5 років найчастішими причинами конфліктів є питання пов'язані з вихованням дітей, а також, як уже згадувалося вище, через одноманітність сімейного життя [17].

Т.В. Андреева, посилаючись вивчення подружніх конфліктів В.А. Сисенко, виділяє три категорії конфліктів: незадоволення потреб, брак виховання та несправедливий розподіл праці (у подружжя різні поняття обов'язків та прав) [3]. Спираючись на останню категорію, ми можемо відзначити, що для адекватного розподілу сімейних обов'язків потрібна узгодженість, характер відносин у парі залежить від того, хто саме і в якій мірі є відповідальним за реалізацію тієї чи іншої сімейної сфери. Дружина та чоловік можуть мати різні уявлення про сімейне життя. Відсутність узгодженості у сім'ї є основною причиною конфліктів, пошуки узгодженості у питанні також пов'язані з конфліктами у ній. Більше того, якщо подружжя по-різному представляє і розуміє свої ролі, пред'являє неузгоджені або відкидані партнером очікування та вимоги, то сім'я буде конфліктною та малосумісною. У такому разі кожен чоловік представлятиме свою роль і поведінку як єдину правильну, а поведінку свого партнера як неправильну, оскільки вона не відповідатиме початковим уявленням.

Якщо говорити про категорію незадоволення потреб, можна відзначити, що в подружжя існує цілий комплекс очікувань по відношенню один до одного, пов'язаний із задоволенням власних потреб. Якщо очікування не виправдовуються і потреби не задовольняються, між

подружжям створюється напруга, виникають конфлікти. Більше того, серйозніші конфлікти виникають у тому випадку, якщо зачіпаються найбільш значущі потреби людини [30].

Досліджуючи сімейні конфлікти, В.А. Сисенко також виділив три великі категорії конфліктів у сім'ї:

1. Різні поняття обов'язків і прав у подружжя, несправедливий розподіл праці сім'ї. Необхідна узгодженість у розподілі обов'язків, адже, дуже часто, у чоловіків і жінок різні очікування від подружжя, вони по-різному представляють сімейне життя, якщо уявлення про сімейну роль розглядатиметься кожним із подружжя як єдино вірне, то виникатимуть конфлікти.

2. Незадоволеність потреб. Цей аспект вже було описано вище, цьому аспекті як причини конфліктів сходиться більшість дослідників.

3. Конфлікти через недоліки у вихованні [24].

Ідеалізація та переоцінка партнера відбувається, як правило, у молодих сім'ях, зі збільшенням стажу сімейних відносин виникає більш адекватна оцінка чоловіка. Ідеальний образ партнера у шлюбі регулює відносини 0,5-1,5 року [25]. Для молодих людей, які одружуються, також характерно і ідеалізація сімейного життя, кожен із подружжя очікує задоволення власних потреб, самовдосконалення, після завершення «медового місяця» може виникати крах очікувань подружжя щодо укладу сімейного життя, який був збудований у мрій.

Кочетов А.І. виділяє 7 основних причин конфліктів у сім'ї:

1. Ревнощі, зрада чоловіка. Зрада партнера болюча для будь-якої людини, сприймається як відсутність кохання та зрада. Безпідставне ревнощі сприймається партнером як недовіра і викликає почуття образи.

2. Біологічна несумісність. Шлюби, найчастіше, полягає з любові, з урахуванням загального світогляду, цінностей тощо. Однак індивідуальні особливості, наприклад, гормональний фон, не беруться до уваги, що є причиною сексуальної незадоволеності у шлюбі.

3. Неправильні взаємини чоловіка з оточуючими людьми. Конфлікти можуть виникати через взаємини зі знайомими, родичами тощо. Найбільш поширеним є некоректне ставлення чоловіка з батьками іншого.

4. Різні потреби та інтереси. Часто в основі створення сім'я лежить схожість потреб та інтересів, але вони змінюються з часом, можуть не збігатися у двох людей, що є причиною розбіжностей.

5. Педагогічна позиція стосовно дитини. У двох подружжя може бути різний стиль виховання дітей, різні засоби та цілі через що виникають конфлікти. Подібні конфлікти в сім'ї та різний стиль виховання негативно впливають на дитину.

6. Особистісні недоліки у подружжя. Брехливість, грубість, запальність та інші негативні якості особистості, які сильно виражені, викликають невдоволення у партнера і призводять до сварок, особливо якщо дані якості особистості виражені в однаковій мірі у обох партнерів.

7. Відсутність порозуміння між дітьми та батьками. Належить до сімейних конфліктів, а не до подружніх взаємин. Ґрунтується на відмінності потреб, інтересів та цінностей кількох поколінь [21].

Отже, з урахуванням теоретичного огляду досліджень сімейних і подружніх конфліктів, можна дійти невтішного висновку у тому, що конфлікти у шлюбі дуже різноманітні і найчастіше зумовлені дисбалансом у мотиваційно-потребової сфері партнерів. Конфлікт у сімейному житті не минає безслідно і тягне за собою психотравмуючі наслідки. Проте, конфлікт може бути і рушійною силою розвитку відносин, мати конструктивні наслідки. Нераціональне вирішення конфліктів чи небажання їх вирішувати

призводить до порушення стабільності шлюбу, зниження задоволеністю шлюбом та життям у цілому, оскільки часті конфлікти викликають негативні переживання, зниження працездатності та мотивації, зникає бажання щось вкладати у відносини та самоактуалізуватися поза цими відносинами

1.4 Екзистенційна виконаність як феномен життя особистості

У контексті цього дослідження переживання екзистенційної виконаності буде розглянуто як альтернатива задоволеності. Екзистенційна виконаність визначається як інтегральне переживання актуального моменту життя, відображає ставлення до власного життя та буття, ступінь свідомості життя, прийняття реальності, внутрішньої узгодженості із змістом.

Таким чином, у нашому дослідженні екзистенційна виконаність у відносинах є інтегральним показником задоволеності відносинами, а екзистенційна виконаність у житті – інтегральним показником задоволеності життям загалом.

Торкаючись питання взаємозв'язку екзистенційної виконання партнерів в офіційно зареєстрованому шлюбі, ми стикаємося з нестачею експериментально-підтверджених знань у цій галузі. Це питання досі залишається мало вивченим. Крім того, багато авторів працювали або над темами задоволеності шлюбом, розглядали взаємозв'язок задоволеності шлюбом з різними факторами в житті людини, або екзистенційну виконаність у житті людини в цілому, не було комплексного дослідження даних феноменів, не розглядався взаємозв'язок екзистенційної виконаності партнерів у шлюбі.

Темі задоволеності відносинами у партнерів у шлюбі присвячено багато як зарубіжних так і вітчизняних робіт.

У вітчизняній психології В.А. Сисенко та С.І. Голод одними з перших описали проблему якості шлюбу. Задоволеність сімейним життям є дуже широким поняттям і включає ступінь задоволення всіх потреб людини, у шлюбі у кожного з подружжя повинен бути досягнутий певний мінімальний рівень задоволення потреб, який, у свою чергу, пов'язаний із задоволеністю шлюбом в цілому.

Якщо торкнутися деяких із досліджень, то дослідження Андрєєвої Т.В. та Толстової А.В. показало, що більша задоволеність шлюбом у чоловіка відповідає більшій задоволеності шлюбом у дружини, і навпаки: низька задоволеність шлюбом одного з подружжя впливає на задоволеність шлюбом іншого [1].

Також вищезгадані дослідники з'ясували, що рівень задоволеності шлюбом пов'язаний з кількістю дітей у сім'ї, результати дослідження показали: чим більше дітей, тим вищий рівень задоволеності шлюбом [1]. З іншого боку, результати дослідження А. Кларк говорять про протилежне: поповнення в сім'ї дітей ніяк не впливає на задоволеність життям і шлюбом, як правило, статистично показують нульовий вплив або слабкий негативний вплив на задоволеність подружжя [19]. Д. Гілберд у своїй роботі приходять до такого ж висновку: наявність дітей не робить нас щасливішими у відносинах [52].

Д. Олсон і М. Шафер дійшли висновку про те, що виконання партнерів у парі і високий рівень інтимності пов'язані з рівнем задоволеності відносинами [7]. Пізніше такого ж висновку дійшли Х. Малхерб і А. Гріф [5].

М. Гленн, вивчаючи задоволеність відносинами в парах у перші 10 років шлюбу, дійшов висновку про те, що практично у всіх парах рівень задоволеності відносинами був високий під час одруження, проте кожен наступний рік 3-4% пар розлучалися, а рівень задоволеності шлюбом знижувався [3].

К. Халфорд та колеги провели лонгітюдне дослідження (протягом 5 років), в якому вивчали зміну задоволеності шлюбом у 191 пари молодят. В результаті виявилось, що задоволеність шлюбом знижується згодом навіть у парах, які працюють над своїми відносинами [6].

Дослідження подружніх пар показують, що на задоволеність шлюбом впливає вміння висловити та прийняти подяку від партнера [14], а також

демонструють важливість підтримки один одного у шлюбі, чоловік(а) має бути надійною опорою для свого партнера, у парах, де ці умови дотримуються спостерігається вищий рівень задоволеності шлюбом [12].

Добриніна О.А., вивчаючи соціально-психологічний клімат в сім'ї, який відображає задоволеність подружжям стилем їх взаємодії, характеристиками життєдіяльності сім'ї, виявила певну закономірність - між неуспішними і успішними шлюбами є суттєві відмінності за наступними показниками: психологічна задоволеність спілкуванням. У чоловіків найбільш значущими аспектами для задоволеності відносинами є психологічний та сексуальний, у жінок – побутовий, психологічний, рекреативний та сексуальний [14].

О. Е. Зуськова та В.П. Левкович з'ясували, що задоволеність шлюбом та подружніми відносинами визначається задоволенням основних потреб (пізнання, спілкування, захисту Я-концепції тощо) людини у шлюбі [32].

Нещодавно В.Б. Шумським, Є.М. Уколової та Є.М. Осиним було розроблено та апробовано опитувальник ТЕММО, який спрямований на вимірювання рівня реалізації фундаментальних мотивацій у рамках романтичних відносин. Також було виявлено, що рівень екзистенційної виконаності у відносинах вищий у людей, які оцінюють свої відносини як кохання. Ця методика відкриває простір вивчення екзистенційної виконаності у тих романтичних відносин у парі [12]. У подальших дослідженнях була виявлена кореляція між ТЕММО і Шкалою екзистенції: реалізованість 3 і 4 фундаментальної мотивації у відносинах робить значний внесок у загальний рівень екзистенційної виконаності. Більше того, порівнюючи чоловіків і жінок, виявилось, що жінки більш позитивно ставляться до своїх відносин, у них спостерігається вищий рівень екзистенційної виконаності у стосунках [15].

Багато авторів працювали над темами задоволеності шлюбом, задоволеністю сферою міжособистісних відносин, однак, як ми бачимо, на

даний момент існує мало досліджень, які розкривають екзистенційну виконаність у відносинах, а проблема екзистенційної виконаності у подружніх парах досі залишається невивченою. У нашому дослідженні ми зробимо спробу вивчити екзистенційну виконаність у подружніх парах, вивчити як впливає екзистенційна виконаність у шлюбі на екзистенційну виконаність у житті, рівень відчуження, як пов'язана із задоволеністю шлюбом, чи залежить рівень екзистенційної виконаності одного партнера від виконання.

Для нашого дослідження важливо докладно описати та проаналізувати поняття екзистенції як одного з конструктів. Екзистенція – наповнене конкретикою та змістом життя людини, яка відповідально та вільно втілюється індивідом у світі. Вперше термін «екзистенційна виконаність» запровадив Віктор Франкл, він використав даний термін для опису специфіки життя людини, характеристики сенсу життя людини та позначення «волі до сенсу» (прагнення індивіда до знаходження сенсу існування). В. Франкл вважав «самотрансцендецію» і «самодистанціювання» антропологічними передумовами екзистенції: людина повинна «вийти за свої межі», дистанціюватися від себе, щоб бути здатною переважно орієнтуватися на соціальну діяльність, що оточують, на все те, що не можна ототожнити із собою [17].

Згідно з К. Ясперсом, який займається екзистенційною філософією, екзистенція – джерело дії та мислення в самій людині, це те, що відбувається. Він ототожнює її свободу, яка також не може бути пізнана та визначена. «Покликом екзистенції» визначається вільний вибір вчинку. За К. Ясперсом екзистенція проявляється у комунікаціях і людське буття неможливе поза комунікацією, вона поєднує свободу та розум. Комунікація є початковим феноменом буття людини [9].

Під поняттям «виконаність» У. Франкл описував переживання людиною внутрішньої згоди про те, що зроблено чи що має місце,

відповідності цього обставинам і своєї сутності. Таким чином, виконаність – це відображення суб'єктивної оцінки людини щодо її минулого. Також було виділено критерії екзистенційної виконаності: свобода, духовність, відповідальність, система цінностей (цінності переживання, відносин, творчості, місія, зміст) [16]. З цінностей переживання В. Франкл докладніше розглядає любов, що володіє багатим цінним потенціалом, є «взаємини на рівні духовного, смислового виміру, переживання іншої людини в її неповторності та унікальності, пізнання її глибинної сутності» [17].

В. Франкл вважав, що людина від народження має мотивацію до пошуку та реалізації сенсу життя, це властиво всім людям, є основним двигуном розвитку особистості та поведінки. Людина має бачити сенс у своїх вчинках, за відсутності сенсу породжується стан, який В. Франкл назвав «екзистенційним вакуумом», цей термін використовується для позначення стану, в якому людина відчуває внутрішню порожнечу: відчуття порожнечі, марності, безглуздості.

У людині актуалізується система трьох вимірів. У горизонтальній площині міститься два виміри – психічний та фізичний, у вертикальній площині міститься духовний чи ноетичний вимір. Духовний вимір відрізняє людину від тварин, є недетермінованим і вільним в людині і блокується, якщо екзистенція не виконується

Альфред Ленглі, учень В. Франкла, створив власну теорію, в якій він розкриває питання про повноцінний та успішний розвиток особистості. А. Ленглі описує термін «екзистенція» як «проживання людиною свого духовного виміру». Здійснення екзистенції відбувається завдяки діалогічному обміну із зовнішнім та внутрішнім світом та феноменологічною відкритістю людини, необхідна актуалізація волі, рішучість для здійснення екзистенції. Життя, що супроводжується внутрішньою згодою, є результатом здійснення екзистенції людиною [24].

А. Ленглі виділяє 4 основні області екзистенції [24]:

1. Зовнішній світ, можливості та його умови.

2. Людська природа, життя.

3. Власне буття людини.

4. Майбутнє із закликом до дії, активне привнесення себе до системи взаємозв'язків, у яких перебуває людина, яка створюється ним.

Все, що зустрічається в житті людини, що висуває вимоги, вселяє страх, призводить до конфліктів, або, навпаки, приносить задоволення, радість, приводить його до виконання, можна віднести до кількох або однієї з цих чотирьох категорій. Ці 4 категорії є співвідношенням з життям, світом, самостю, майбутнім, вони вважаються в екзистенційному аналізі фундаментальними категоріями екзистенції, якщо вони переживаються людиною і людина може відчутися всю глибину даних екзистенцій, то вони постають як фундаментальні умови екзистенційної виконаності. Загалом це завдання, яке вирішує людина, щоб прийти до реалізації себе, до своєї екзистенції, знайти щастя і взяти за нього відповідальність (мати персональну позицію щодо фундаментальних умов). Фундаментальні умови екзистенційної виконаності скрізь і постійно супроводжують людину, її сфери (наприклад, мотиваційну), людина постійно зайнята підтримкою цих фундаментальних умов у рівновазі, виконанням їх та відповідності їм.

Також А. Ленглі виділяє 4 фундаментальні мотивації, за допомогою яких можна розкрити екзистенційну виконаність [25]. Потрібно тримати всі 4 мотивації в рівновазі, щоб можна було досягти екзистенційної виконаності.

1. Співвіднесення зі світом як онтологічна опора екзистенції.

Головне питання цієї фундаментальної мотивації: «Чи можу бути у цьому світі?».

Мета: витримати та прийняти невдачі та неприємності, з якими ми стикаємося у житті. Необхідність довіряти світові, спокійно переживати проблеми та йти далі, адже вони тимчасові та неминучі. Засобом є сприйняття реальності, розгляд та аналіз того, що є на даний момент і як це впливає на власне життя.

Якщо розглядати фундаментальні мотивації у рамках романтичних відносин, то питання першої фундаментальної мотивації: «Чи можу я перебувати у цих відносинах?». Тут у людини виникає потреба у довірі до свого партнера, тому відносини повинні давати людині опору, захищеність та простір. Простір – це рамки відносин, що зумовлюються прийнятими партнерами умовами та правилами, структурою відносин. Почуття опори забезпечує надійність, вірність партнера, а почуття захищеності виникає, якщо людина приймає свого партнера, впевненістю у ньому.

2. Співвіднесення із життям як основа для переживання ціннісних підстав.

Головне питання: «Чи подобається мені життя?», «Чи добре мені бути тут?».

Мета: Бути відкритим світу, відчутти та прийняти всі почуття та емоції, які існують у світі, як позитивні, так і негативні. Отримувати урок від негативних подій та насолоду від позитивних.

Питання цієї фундаментальної мотивації у романтичних відносинах: «Чи подобається мені бути у відносинах?». Людина потребує переживати цінність життя у відносинах, насолоджуватися своїми відносинами. Тут важливим є час, який партнери приділяють один одному, переживання спільності або співвіднесеність. Близькість робить стосунки наповненішими, партнери стають більш емоційно відкритими один до одного.

3. Зустріч як джерело автентичності.

Автентичність - усвідомлення та прийняття себе, а також прийняття іншого.

Головне питання: «Я є я, але чи маю я право бути таким?».

Ціль: Приймати себе таким, яким ти є. Усвідомити власне "Я", бути готовим прийняти "Я" іншу людину.

Основне питання у рамках романтичних відносин: «Чи маю право перебувати у цих відносинах?». Людина відчуває потребу бути справжнім, автентичним, бути собою у відносинах. Для цього людині необхідно отримувати увагу, щоб партнер визнавав її цінності та справедливо до неї ставився. Тобто присутність взаємної поваги, підтримки один одного, підтримки партнера у його особистих інтересах – це умови для особистісного розвитку людини у відносинах.

4. Зміст як перспектива дії.

Головне питання: «Для чого я прийшов у цей світ?» "Що я повинен зробити?".

Ціль: усвідомити свою мету, зрозуміти, що можливості можуть бути безмежні. Зрозуміти свої внутрішні бажання, знайти спосіб їх досягнення, налаштуватися на позитивний результат, прагнути їх. Відчутти насолоду від того, що відбувається навколо.

Головне питання в рамках відносин: «Що я маю робити у відносинах?». Людина у відносинах має переживати наповненість змістом діяльності разом із партнером. Це спільні можливості партнерів, їхнє спільне майбутнє, спільна включеність у взаємозв'язки, бачення цінностей у подальшій перспективі. Переживання загального сенсу, створення спільного «світу», дотримання цілей і планів є однією з причин чому партнери бажають продовжувати стосунки, залишатися разом, відчуває потребу в партнері, тому що так вони зможуть досягти більшого і кращого, ніж самотужки.

Дані мотивації становлять інтерес нашого дослідження, оскільки вони застосовні як до сприйняття індивідом свого життя, до відносин з іншими людьми, як зазначає сам А. Ленглі.

РОЗДІЛ 2. ПРОЦЕДУРА ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1 Характеристика вибірки

Вибірка становлять 77 пар, які на даний момент перебувають у офіційно зареєстрованому шлюбі. Вік учасників дослідження становив від 18 до 40 років, у дослідженні брали участь пари із різною тривалістю шлюбу, деякі пари мають дітей.

2.2 Характеристика методів дослідження

1 Тест екзистенційних мотивацій у міжособистісних відносинах (ТЕММО) В. Б. Шумського, Є. М. Уколової та О.М. Осиним, призначений для виміру екзистенційної виконаності особистості у близьких міжособистісних відносинах; (Додаток А)

Тест ТЕММО, розроблений Шумським В. Б. та Уколової Є.М. та Осиним Є.М. визначає рівень екзистенційної виконаності людини у своїх відносинах, вимірює та оцінює ступінь реалізованості фундаментальних мотивацій у міжособистісних відносинах. За допомогою даної методики ми можемо зрозуміти чи бачить людина перспективи у розвитку відносин, чи комфортно себе почуває з партнером, чи є відчуття цінності, визнання і довіри у відносинах, чи ці відносини представляють цінність у контексті життя, її ідеального бачення людиною.

Методика ТЕММО містить 36 питань, при заповненні методики випробуваний повинен вибрати один варіант відповіді за шкалою з 6 пунктів (від 1 - "Зовсім не відповідає" до 6 - "Повністю відповідає").

Підрахунок результатів проводився за 4 основними шкалами, що відповідають 4 фундаментальним мотиваціям А. Ленглі, кожна зі шкал також включає 3 субшкали, які необхідні для більш повного підрахунку.

Основні шкали в даній методиці:

Довіра у відносинах (перша ФМ)

Цінність життя у відносинах (Друга ФМ)

Автентичність у відносинах (третя ФМ)

Сенс відносин (4 ФМ)

Даний опитувальник був обраний для нашого дослідження, оскільки за допомогою його можна виявити рівень екзистенційної виконаності в близьких міжособистісних відносинах, а також вивчити ступінь реалізованості конкретної фундаментальної мотивації, в нашому випадку, в офіційному шлюбі.

2 Тест екзистенційних мотивацій В. Б. Шумського, Е. М. Уколової та Є. Н. Осиним, призначений для вимірювання екзистенційної виконаності в рамках теорії 4 фундаментальних екзистенційних мотивацій А. Ленглі; (Додаток В)

Тест ТЕМ, розроблений Шумським В. Б., Уколовий Є. М. та Є. М. Осиним дозволяє виміряти екзистенційну виконаність у житті, як вона суб'єктивно відчувається випробуваним. За допомогою даної методики ми можемо зрозуміти, як випробуваний суб'єктивно оцінює ступінь реалізованості у своєму житті чотирьох фундаментальних мотивацій, які є прагненням до тих можливостей і змістів, які дають людині доступ до власної автентичності та переживання повноти власного життя – у людини є прагнення мати різні можливості для вибору, прагнення розвитку та поліпшення якості життя, цінність життя, він приймає автентичні рішення і прагне відчувати самоцінність, є відчуття справедливого ставлення, зацікавленої уваги, свідомості життя, людина співвідносить свій вибір у житті з майбутнім і взаємозв'язками у які включений і які вважає важливими, йому відкрито полі для діяльності, ставить собі завдання, які дозволяють реалізовуватися у майбутньому [11].

Методика ТЕМ містить 36 питань, при заповненні методики випробуваній повинен вибрати один варіант відповіді за шкалою з 4 пунктів (від 1 - "Зовсім не відповідає" до 4 - "Повністю відповідає"). Методика включає 4 основні шкали, які відповідають 4 фундаментальним

екзистенційним мотиваціям А. Ленгле, кожна з яких має по 3 субшкали, які необхідні нам для більш детального дослідження екзистенційної виконаності.

Дана методика дозволяє нам виявити екзистенційну виконаність людини, яка перебуває у шлюбі, а також порівняти рівень екзистенційної виконаності у житті, у відносинах та рівень задоволеності шлюбом.

З Опитувач Відчуження С. Мадді, версія Е. Н. Осіна, який вимірює виразність кожної з форм відчуження в установках особистості, що належать до таких сфер життя, як робота, сім'я та міжособистісні стосунки. (Додаток В)

За допомогою цієї методики ми можемо виміряти переживання індивідом відчуження, спираючись на концепцію екзистенційного неврозу С. Мадді.

С. Мадді виділяє 4 форми відчуження [16]:

1. Вегетативність - відсутність здатності вірити в істину, цінність і важливість діяльності, що здійснюється.
2. Безсилля - втрата віри людини в те, що вона здатна впливати на життєві ситуації, при цьому зберігаючи відчуття їхньої важливості.
3. Нігілізм – заняття людиною деструктивної позиції затвердження власного переконання без сенсу.
4. Авантюризм - компульсивний пошук в екстремальних і небезпечних видах діяльності жінок, тому що людина переживає безглуздість повсякденного життя.

Опитувальник містить у собі 60 тверджень, кожне твердження вимірює переконання людини, що відповідає прояву однієї з чотирьох форм відчуження. Випробуваному пропонується оцінити згоду із затвердженням за процентною шкалою (від 0% до 100%). Опитувальник також містить 9 субшкал, які вимірюють відчуження у формі безсилля, вегетативності, авантюризму, нігілізму, відчуження від роботи, суспільства, сім'ї, самого себе та відчуження у міжособистісних відносинах. Бал за субшкалами

розраховується як середнє за твердженнями, що входять до них, а загальний показник відчуження розраховується за 60 твердженнями.

Нам цікаво дослідити вплив на сфери відчуження перебування в офіційному шлюбі людини, а також дослідити вплив екзистенційної виконання на рівень відчуження.

4 Тест-опитувач задоволеності шлюбом В. В. Століна, Т. Л. Романової та Г. П. Бутенка, призначений для діагностики ступеня незадоволеності-задоволеності шлюбом, ступеня неузгодженості-погодження задоволеності шлюбом у певної соціальної групи. Додаток Г

Призначений для діагностики ступеня задоволеності шлюбом, а також ступеня узгодження задоволеності шлюбом у конкретній подружній парі. Опитувальник є одномірною шкалою, яка складається з 24 тверджень, кожне з яких відноситься до певної сфери: сприйняття партнера і себе, оцінки, думки, установки. Випробовуваний повинен уважно прочитати і вибрати один з трьох варіантів відповіді (наприклад, а- вірно, б – важко сказати, в – невірно), залежно від того який відповідь вибрав піддослідний нараховується певну кількість балів (від 0 до 2), потім підраховується сумарний бал.

Дана методика дозволить нам констатувати картину подружніх відносин, що вивчаються, а також дає можливість зрозуміти суб'єктивний світ випробуваного у всій його складності.

Відкриті питання перед методиками являють собою стандартний набір інформації про респондента - стать, вік, освіта, також був доданий рядок, де потрібно придумати і вказати код пари, потім повідомити код пари дружині (чоловіку), це необхідно для ідентифікації пари. Випробуваному необхідно заповнити інформацію про свій шлюб: тривалість шлюбу, чи є шлюб першим, яка причина одруження, чи є діти.

Також було додано питання після проходження методик: респонденту пропонується оцінити за шкалою від 1 до 10 п'ять тверджень, пов'язаних із його відносинами. Було додано відкрите питання, у якому випробуваному пропонується написати яке відчуття (почуття) виникає в нього спонтанно,

якщо він уявить, що проведе з поточним партнером все життя. Після опитувальника додано форму зворотного зв'язку (необов'язкове питання), в якій респонденти могли залишити відгуки та думки щодо пройденого дослідження.

РОЗДІЛ 3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ІНТЕРПРЕТАЦІЯ

3.1 Загальний опис результатів

Пара під час аналізу даних розглядалася як ціла одиниця. Для початку був проведений частотний аналіз за шкалою «Чому Ви одружилися з цією людиною?» (попередньо відкриті питання було закодовано). З Таблиці 3.1 та Таблиці 3.2 видно, що як у чоловіків (56 осіб, 72,7%), так і у жінок (59 осіб, 76,6%) найчастішою причиною одруження є кохання. Серед дівчат частіше зустрічається шлюб через вагітність (5,2%, 4 дівчата), риси характеру партнера є причиною одруження у однакової кількості чоловіків і жінок (13%, 10 осіб). Лише один чоловік зазначив, що насамперед його привабила зовнішня краса і це було основною причиною одруження. Також чоловіки вдвічі частіше відзначали будь-які інші причини одруження (8 осіб, 10,4%).

Таблиця 3.1

Розподіл вибірки через одруження серед жінок

Чому Ви одружилися з цією людиною? Дружин					
		Частота	Відсотки	Валідний відсоток	Накопичений відсоток
Валідні	Кохання	59	76,6	76,6	76,6
	Вагітність	4	5,2	5,2	81,8
	Риси характеру	10	13,0	13,0	94,8
	Інше	4	5,2	5,2	100,0
	Усього	77	100,0	100,0	

Таблиця 3.2

Розподіл вибірки через одруження серед чоловіків

Чому Ви одружилися з цією людиною? Чоловік					
		Частота	Відсотки	Валідний відсоток	Накопичений відсоток
Валідні	Кохання	56	72,7	72,7	72,7
	Вагітність	2	2,6	2,6	75,3
	Зовніш. Вона	1	1,3	1,3	76,6
	Риси характеру	10	13,0	13,0	89,6
	Інше	8	10,4	10,4	100,0
	Усього	77	100,0	100,0	

Потім усі пари були розподілені на три групи, щоб надалі проаналізувати відмінності:

1. Подружжя обрали кохання як причину одруження (46 пар, 59,74%).
2. Один із подружжя вибрав кохання як причину одруження (25 пар, 32,47%).
3. Жоден з подружжя не вибрав кохання як причину одруження (6 пар, 7,79%)

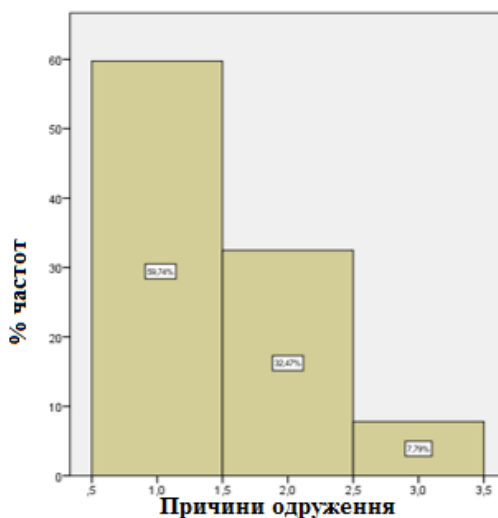

Рис.3.1 Розподіл вибірки за трьома групами (причини одруження)

Наступним етапом нашого дослідження було проведення кореляційного аналізу, тому що розподіл у нашій вибірці не відповідає нормальному, то для оцінки зв'язку змінних було взято ранговий коефіцієнт кореляції Спірмена. У результаті виявили значні кореляції між загальними результатами методик (Табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Кореляція Спірмена за загальним результатом

	ЕІ відноси ни Жен	ЕІ віднос ини Чолові к	ЕІ житт я Жен	ЕІ житт я Чоло вік	Відчуж ення спільне Дружи ни	Відчу ження загаль не Чолові к	Удос шлю бом Жен	Удо вл шлю бом Чол овік
ЕІ відноси ни Жінка		,634**	,639*	,363*	-,545**	-,232 *	,763*	,511**
		,000	,000	,001	,000	,043	,000	,000
		77	77	77	77	77	77	77
ЕІ відноси ни Чолові к	,634**		,414**	,520*	-,408**	- ,461**	,485*	,664**
	,000		,000	,000	,000	,000	,000	,000
	77		77	77	77	77	77	77

Закінчення Табл. 3.3

ЕІ життя Жінка	,639**	,414**		,382*	-,795**	-,240 *	,605*	,490**
	,000	,000		,001	,000	,036	,000	,000
	77	77		77	77	77	77	77
ЕІ життя Чоловік	,363**	,520**	,382*		-,345**	- ,725**	,251*	,427**
	,001	,000	,001		,002	,000	,028	,000
	77	77	77		77	77	77	77
Відчуження спільне Дружини	-,545**	- ,408**	- ,795*	- ,345*		,267 *	- ,610*	- ,508**
	,000	,000	,000	,002		,019	,000	,000
	77	77	77	77		77	77	77
Відчуження загальне Чоловік	-,232 *	- ,461**	-,240*	- ,725*	,267 *		-,150	- ,469**
	,043	,000	,036	,000	,019		,193	,000
	77	77	77	77	77		77	77
Удовл шлюбом Жінка	,763**	,485**	,605*	,251*	-,610**	-,150		,507**
	,000	,000	,000	,028	,000	,193		,000
	77	77	77	77	77	77		77
Удовл шлюбом Чоловік	,511**	,664**	,490**	,427**	-,508**	- ,469**	,507*	
	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	
	77	77	77	77	77	77	77	
**. Кореляція значима лише на рівні 0,01 (двостороння).								
*. Кореляція значима лише на рівні 0,05 (двостороння).								

З Таблиці 3.3 видно, що є позитивний взаємозв'язок екзистенційної виконаності партнерів у шлюбі. Отже, що стоїть рівень екзистенційної виконаності у відносинах й у життя чоловіки, то вище рівень екзистенційної виконаності у відносинах й у його дружини. Основна гіпотеза підтвердилася: справді існує прямий взаємозв'язок екзистенційної виконаності партнерів у шлюбі.

Також вивчивши Таблицю 3.3 ми можемо зробити висновок про те, що існує прямий взаємозв'язок між екзистенційною виконаністю у житті та

екзистенційною виконаністю у відносинах як у жінок, так і у чоловіків. Звідси можна дійти невтішного висновку, що гіпотеза-наслідки 2 підтвердилася.

Проаналізувавши таблицю 3.3, ми можемо дійти невтішного висновку у тому, що задоволеність шлюбом безпосередньо пов'язані з екзистенційної виконаністю у житті й у відносинах. Таким чином, гіпотеза-наслідки 1 про те, що існує взаємозв'язок екзистенційної виконаності в житті людини та її задоволеності шлюбом підтверджується. Задоволеність шлюбом має більший рівень кореляції з екзистенційною виконаністю у відносинах, ніж з екзистенційною виконаністю у житті, взаємини всередині пари мають більший вплив на задоволеність шлюбом, ніж інші сфери життя.

У жінок відзначається більш високий коефіцієнт кореляції між екзистенційною виконаністю та задоволеністю шлюбом, а також між екзистенційною виконаністю у житті та екзистенційною виконаністю у відносинах.

З Таблиці 3.3 видно, що рівень екзистенційної виконання назад пов'язаний із загальним рівнем відчуження в житті людини. Єдиною незначною кореляцією був зв'язок між задоволеністю шлюбом у жінки та загальним рівнем відчуження у чоловіка.

Далі було вирішено подивитися, як корелюють між собою всі шкали опитувальника TEMMO, опитувальника TEM та опитувальника на відчуженість Мадді у партнерів у шлюбі за допомогою коефіцієнта кореляції Спірмена.

Якщо говорити про кореляцію шкал опитувальника TEMMO, то відзначається прямий взаємозв'язок всіх підшкал і шкал з усіма підшкалами та шкалами у подружжя в парі, відмінності виявилися лише силою кореляції. Єдині підшкали, кореляція між якими не виявилася – це включеність у взаємозв'язку у чоловіків та час у жінок.

Важливо відзначити, що у жінок найсильніша кореляція за шкалами та підшкалами TEMMO відрізняється від чоловіків. Екзистенційна виконаність

у шлюбі має сильну кореляцію з опорою, визнанням цінності, довірою у відносинах, автентичністю та загальним рівнем екзистенційної виконаності у шлюбі у партнера. Також для жінок важливіші справедливе ставлення, співвіднесеність, спільне майбутнє та близькість до шлюбу. Сильна кореляція визнання цінності коїться з іншими шкалами і підшкалами спостерігається в подружжя.

Далі була проведена кореляція Спірмена лише між усіма шкалами та підшкалами за тестом ТЕМ у подружжя у шлюбі. Для початку було зроблено кореляційний аналіз окремо щодо чоловіків та жінок. Тут можна відзначити, що всі шкали мають прямий взаємозв'язок одна з одною як у чоловіків, так і у жінок, логічним наслідком є те, що подібна тенденція спостерігається і серед підшкал опитувальника (виняток становить підшкала співвіднесеність із життям, яке я проаналізую далі).

З найбільш наочного можна відзначити те, що співвіднесеність з життям у чоловіків і жінок не має прямого взаємозв'язку з жодною змінною, отже, вміння вступати в контакт з людьми, зближуватися з ними, підтримувати спілкування ніяк не пов'язане з фундаментальними мотиваціями та загальною екзистенційною виконаністю чоловіка (І). У жінок співвіднесеність має прямий слабкий позитивний взаємозв'язок із опорою, захищеністю, справедливим ставленням, а також з можливістю для вільного вибору, цінністю життя та самоцінністю. У чоловіків підшкала співвіднесеність із життям має прямий позитивний взаємозв'язок із наступними шкалами: захищеність, простір, близькість, справедливе ставлення, можливість для діяльності, цінність у майбутньому, можливості для вільного вибору, цінність життя та сенс. Ми можемо відзначити, що як чоловікам, так і жінкам для співвіднесеності з життям необхідні почуття безпеки, справедливе ставлення, можливість вільного вибору в житті, також ця шкала взаємопов'язана із загальним рівнем екзистенційної виконаності.

Далі було проведено кореляційний аналіз між чоловіками та жінками. В даному випадку спостерігається слабкіша кореляція за шкалами і

підшкалами між чоловіками і жінками в шлюбі (всі значення варіюються до $R < 0.5$), не всі підшкали мають взаємозв'язок один з одним. Були виділені підшкали та шкали, які мають кореляцію із загальним рівнем екзистенційної виконаності у чоловіків та жінок (таблиці 3.4 та 3.5)

Таблиця 3.4

Значні кореляції шкал і підшкал жінок із загальним рівнем екзистенційної виконання чоловіків за TEM

Шкали та підшкали жінок	Екзистенційна виконаність чоловіків		
	Кореляція Спірмена	Значення (двостороння)	Обсяг вибірки
Опора	,319 **	,005	77
Захищеність	,430 **	,000	77
Простір	,259 *	,023	77
Справедливе ставлення	,307**	,007	77
Можливість для діяльності	,363**	,001	77
Включеність у взаємозв'язку	,422 ***	,000	77
Цінність у майбутньому	,314**	,005	77
ФМ 1(Можливості для вільного вибору)	401***	,000	77
ФМ 3 (самоцінність)	,277 **	,015	77
ФМ 4 (Сенс)	444***	,000	77

Як бачимо з Таблиці 3.4, загальний показник екзистенційної виконаності у житті чоловіків позитивно пов'язані з наступними підшкалами в жінок: опора, захищеність, простір, справедливе ставлення, можливість діяльності, включеність у взаємозв'язку, цінність у майбутньому. Також є позитивний взаємозв'язок із першою, третьою та четвертою фундаментальною мотивацією.

Таблиця 3.5

Значущі кореляції шкал і підшкал чоловіків із загальним рівнем екзистенційної виконаності жінок з ТЕМ

Шкали та підшкали чоловіків	Екзистенційна виконаність жінок		
	Кореляція Спірмена	Значення (двостороння)	Обсяг вибірки
Опора	,365 **	,001	77
Простір	,407***	,000	77
Час	,442***	,000	77
Близькість	,241 *	,035	77
Зацікавлена увага	,374**	,001	77
Справедливе ставлення	,342**	,002	77
Можливість для діяльності	,249 *	,029	77
ФМ 1(Можливості для вільного вибору)	,370**	,001	77
ФМ 2 (Цінність життя)	,356**	,001	77
ФМ 3 (самоцінність)	,359**	,001	77
ФМ 4 (Сенс)	,250 *	,028	77

З Таблиці 3.5 видно, що загальний показник екзистенційної виконаності у жінок має позитивний взаємозв'язок з усіма шкалами (фундаментальними мотиваціями) у чоловіків, а також з такими підшкалами як опора, простір, час, близькість, зацікавлена увага, справедливе ставлення та можливість для діяльності.

Далі була зроблена кореляція за всіма шкалами в опитувальнику відчуження. Якщо розглядати окремо чоловіків і жінок, то ми можемо відзначити, що існує прямий позитивний взаємозв'язок між усіма шкалами, а також між загальним рівнем відчуження обох статей. Практично за всіма шкалами відзначається середня та сильна кореляція ($0,5 < r \leq 1$). У чоловіків відчуження від суспільства має сильну кореляцію з відчуженням від себе та сім'ї, у жінок зворотна ситуація – слабкий взаємозв'язок між цими змінними. Також було виявлено, що відчуження від роботи має слабкий рівень кореляції з відчуженням від себе та сім'ї у чоловіків та жінок, отже, людина схильна не переносити робочі проблеми на сім'ю та власні переживання.

Отже, перейдемо до загальної кореляційної матриці опитувальника відчуження С. Мадді, яка для нас становить більший інтерес. Тут можна відзначити, що відчуження від роботи, суспільства та нігілізм у чоловіків ніяк не корелює з усіма шкалами у жінок. Досить цікавою виявилася відмінність у кореляції за шкалою відчуження від сім'ї: у чоловіків дана шкала має прямий позитивний взаємозв'язок з усіма шкалами та загальним рівнем відчуження у їхньої дружини, у жінок відчуження від сім'ї, навпаки, не має взаємозв'язку ні з чим, крім відчуження від сім'ї у чоловіка. Отже, ми можемо говорити про те, що чоловіки схильні відчувати стан відчуження від сім'ї, якщо відчувають або помічають, що дружина перебуває у стані відчуження в одній із сфер життя, у жінок протилежна ситуація: на відчуження від сім'ї впливає лише відчуження від сім'ї у чоловіка .

Якщо ж розглядати докладніше, можна говорити, що загальний рівень відчуження в жінок має позитивну взаємозв'язок з відчуженням від інших, відчуженням від сім'ї, вегетативністю, безсиллям і авантюризмом їхнього чоловіка. У чоловіків загальний рівень відчуження має позитивний взаємозв'язок із усіма шкалами по даному опитувальнику у дружини, крім відчуження від сім'ї та відчуження від роботи. Відчуження від роботи у жінок корелює із відчуженням від інших, відчуженням від сім'ї, безсиллям та авантюризмом у партнера. На відміну від респондентів-чоловіків (у яких немає прямого взаємозв'язку за цією шкалою), відчуження від суспільства у жінок корелює із загальним відчуженням чоловіка, його відчуженням від сім'ї та інших людей, а також вегетативністю та безсиллям. Відчуження від інших людей у чоловіків має прямий позитивний зв'язок з усіма шкалами та подружжям, крім відчуження від сім'ї. У жінок відчуження від інших має позитивний взаємозв'язок з наступними шкалами у їхнього чоловіка: загальне відчуження, відчуження від інших, сім'ї, вегетативність та безсилля. Відчуження від себе у чоловіків корелює лише з відчуженістю від себе та нігілізмом у жінок. На відчуженість від себе в жінок впливає загальна

відчуженість їхнього чоловіка, а також його відчуження від сім'ї, інших, себе, вегетативність, безсилля та авантюризм. Вегетативність і безсилля у чоловіків не має позитивного взаємозв'язку лише з відчуженням від сім'ї та відчуженням від роботи їхньої дружини у разі вегетативності. У жінок безсилля та вегетативність мають менший взаємозв'язок з іншими шкалами, прямий позитивний взаємозв'язок виявився за такими шкалами: загальна відчуженість чоловіка, його відчуженість від інших, від сім'ї, його вегетативність, безсилля та авантюризм. Як згадувалося вище нігілізм в чоловіків немає прямої взаємозв'язку з іншими шкалами в жінок, в жінок нігілізм корелює із загальним відчуженням партнера, його відчуженістю з інших, від, сім'ї, вегетативністю, безсиллям і авантюризмом чоловіка. Якщо розглядати авантюризм у чоловіків і жінок, то ми можемо також відзначити взаємозв'язок із деякими шкалами: у чоловіків авантюризм корелює із загальним відчуженням дружини, її відчуженням від роботи, від себе, її авантюризмом, безсиллям та нігілізмом. У жінок дана шкала також корелює із загальним відчуженням чоловіка, з його відчуженням від інших, відчуженням від сім'ї, вегетативністю, безсиллям і авантюризмом.

Проаналізувавши загальну кореляційну матрицю, ми можемо говорити, що є значні відмінності у взаємозв'язку за шкалою відчуженості від сім'ї в подружжя, відчуження з інших і безсилля в чоловіків мають більше взаємозв'язків із відчуженням у різних сферах життя в подружжя. При цьому чоловіки не мають взаємозв'язку або мають лише один позитивний взаємозв'язок за шкалами відчуження від роботи, суспільства, себе і нігілізму. За рештою шкал немає якоїсь закономірності, тут можна відзначити лише те, що дійсно існує взаємозв'язок різних форм відчуження у подружжя у шлюбі.

Для перевірки гіпотез наслідків була проведена кореляція Спірмена (Таблиця 3.6).

Таблиця 3.6

Кореляція Спірмена між екзистенційною виконаністю та показниками шкал за опитувальником відчуження Мадді у чоловіків.

Чоловіки Форми відчуження	ЕІ відносини		ЕІ життя	
	Кореляція Спірмена	Значення (двостороння)	Кореляція Спірмена	Значення (двостороння)
Загальний рівень	-,461***	,000	-,725***	,000
Від роботи	-,240 *	,036	-,546***	,000
Від суспільства	-,352**	,002	-,603***	,000
Від інших людей	-,472***	,000	-,670***	,000
Від сім'ї	-,639***	,000	-,622***	,000
Від себе	-,397***	,000	-,681***	,000
Вегетативність	-,492***	,000	-,708***	,000
Безсилля	-,441***	,000	-,721***	,000
Нігілізм	-,394***	,000	-,652***	,000
Авантюризм	-,404***	,000	-,693***	,000

З Таблиці 3.6 видно, що між усіма формами відчуження, загальним рівнем відчуження та екзистенційною виконаністю у шлюбі та житті у чоловіків існує негативна кореляція. Отже, чим вищий рівень відчуження, тим нижча екзистенційна виконаність у шлюбі та житті. Примітно, що відчуження від сім'ї та екзистенційна виконання у шлюбі має високий рівень кореляції, а відчуження від роботи має слабкий рівень, отже, у чоловіків негатив пов'язаний з роботою не сильно впливає на переживання екзистенції у шлюбі. Більше того, гіпотеза-наслідки 3 підтвердилася: відчуження від самого себе негативно пов'язане з екзистенційною виконаністю у шлюбі у чоловіків. Якщо розглядати рівень екзистенційної виконаності в житті, то можна відзначити, що скрізь приблизно однакові середні значення ($0.55 < r < 0.75$), кожна з форм відчуження негативно впливає на екзистенційну виконаність.

Далі було вирішено подивитися, як відчуження впливає на екзистенційну виконання у шлюбі та життя у жінок.

Таблиця 3.7

Кореляція Спірмена між екзистенційною виконаністю та показниками шкал за опитувальником відчуження Мадді у жінок.

	ЕІ відносини		ЕІ життя	
	Кореляція Спірмена	Значення (двостороння)	Кореляція Спірмена	Значення (двостороння)
Загальний рівень	-,545***	,000	-,795***	,000
Від роботи	-,350**	,002	-,556***	,000
Від суспільства	-,382**	,001	-,595***	,000
Від інших людей	-,523***	,000	-,703***	,000
Від сім'ї	-,541***	,000	-,724***	,000
Від себе	-,473***	,000	-,664***	,000
Веґетативність	-,548***	,000	-,744***	,000
Безсилля	-,496***	,000	-,803***	,000
Нігілізм	-,487***	,000	-,684***	,000
Авантюризм	-,484***	,000	-,690***	,000

Як видно з таблиці 3.7, у жінок схожі з чоловіками результати: також існує негативна кореляція між усіма формами відчуження, загальним рівнем відчуження та екзистенційною виконаністю у шлюбі та житті. Також найменший рівень кореляції спостерігається з відчуженням від роботи, причому відчуження від сім'ї не виділяється і натомість інших форм отчуждения. У середньому, у жінок рівень кореляції форм відчуження з екзистенційною виконаністю у шлюбі трохи вищий, ніж у чоловіків. Якщо розглядати взаємозв'язок з екзистенційною виконаністю у житті та формами відчуження, то жінки мають більший рівень кореляції між екзистенційною виконаністю та шкалами опитувальника на відчуження, наприклад,

виділяється шкала безсилля, тобто для жінок важливіше мати здатність впливати на життєві ситуації.

На основі Таблиці 3.6 та Таблиці 3.7 ми робимо висновок про те, що низький рівень екзистенційної виконання може бути обумовлений однією з форм відчуження. Рівень відчуження більшою мірою взаємопов'язаний з екзистенційною виконаністю в житті в цілому, цей результат був передбачуваним, адже відчуження протилежне включеності та залученості до життя, а відносини лише одна із сфер (соціального) життя людини.

Далі було проведено кореляційний аналіз, за допомогою якого можна побачити чи є взаємозв'язок між кількістю дітей, кількістю шлюбів, тривалістю шлюбу та екзистенційної виконаності та задоволеності шлюбом у чоловіків та жінок.

Проаналізувавши отриману кореляційну матрицю ми з'ясували, що кількість дітей, кількість шлюбів та тривалість шлюбу ніяк не впливає на загальну задоволеність шлюбом у чоловіків та жінок, навіть немає прямого взаємозв'язку між даними змінними та рівнем екзистенційної виконаності у шлюбі. Звідси можна зробити висновок, що думка багатьох людей, які мають проблеми у шлюбі і думають, що поява дітей або ж, навпаки, їх відсутність впливає на ситуацію – є помилковою. Понад те, отримані результати суперечать результат отриманими у подібному дослідженні Андрєєвої Т.В. і Толстової Л.В (між задоволеністю шлюбом та кількістю дітей існує взаємозв'язок). Також тривалість шлюбу ніяк не пов'язана із загальною задоволеністю та екзистенційною виконаністю у шлюбі, отже, немає тенденції збільшення згодом у шлюбі негативу (факторами можуть бути конфлікти, непорозуміння та ін.) у подружжя.

Також була проведена кореляція між 5 складеними твердженнями про шлюб та екзистенційною виконаністю у шлюбі. З кореляційної матриці можна побачити, що всі змінні мають пряму взаємозв'язок. Відсутня

кореляція між почуттям «Ми» у шлюбі у жінок та ступенем того, наскільки чоловік може бути самим собою у шлюбі; немає взаємозв'язку між сексуальною задоволеністю жінки та ступенем того, наскільки чоловік може бути самим собою; у чоловіків відсутній взаємозв'язок ступеня любові у шлюбі та ступенем того, наскільки дружина може бути самою собою. Загалом, шкала, де респонденти оцінювали міри того, наскільки вони можуть бути самими собою у шлюбі, слабо корелює з усіма іншими змінними. Цікаво те, що, як у чоловіків, так і у жінок, сексуальна задоволеність має прямий і найсильніший (стосовно інших змінних) взаємозв'язок із задоволеністю відносинами у партнера. Також з матриці видно, що задоволеність відносинами має сильний взаємозв'язок з екзистенційною виконаністю партнера, тим самим ще раз підтверджується попередній висновок про те, що задоволеність шлюбом (відносинами) має стійкий взаємозв'язок з екзистенційною виконаністю.

Зробивши подібну кореляцію (екзистенційна виконаність у шлюбі та твердження про шлюб) окремо для чоловіків та жінок. Проаналізувавши отримані результати, можна говорити про те, що кожне із тверджень має прямий позитивний зв'язок з екзистенційною виконаністю у шлюбі, незалежно від статі респондента. У чоловіків і жінок результати виявилися дуже близькими один до одного за рівнями кореляції. Найменший рівень кореляції спостерігається між ступенем того, наскільки людина може бути самою собою у відносинах та екзистенційною виконанням. Найбільший рівень кореляції, як у чоловіків, так і у жінок, між задоволеністю стосунками та екзистенційною виконаністю, а також між присутністю кохання у шлюбі та екзистенційною виконаністю, звідси можна зробити висновок, що задоволеність стосунками та присутність кохання у шлюбі є альтернативою екзистенційній виконаності. Відмінності виявилися за шкалою сексуальної задоволеності, у чоловіків сексуальна задоволеність менше впливає екзистенційну виконаність у відносинах, ніж в жінок.

Після проведення кореляцій було вирішено зробити порівняння двох груп: до першої групи належать пари, у яких основною причиною одруження було взаємне кохання, у другій групі виявилися пари, в яких лише один із партнерів вибрав кохання як основну причину. Так як у групі, де жоден з подружжя не вибрав кохання як причину одруження, виявилось всього 6 пар (7% від загальної вибірки), то не є можливим проводити аналіз по цій групі, так як вибірка занадто мала, тому дана група була виключена з подальшого аналізу.

Насамперед, варто звернути увагу на відмінність у загальних показниках методик, щоб подивитися, як відрізняється рівень екзистенційної виконаності, задоволеності шлюбом та рівень відчуження у чоловіків та жінок залежно від причини одруження. У жінок за всіма загальним показниками відмінності виявилися значущими, у чоловіків значні відмінності виявилися лише за показником екзистенційної виконаності у відносинах (Таблиця 3.8)

Таблиця 3.8

Значні відмінності за загальним показником методик

	Причини одруження	Середній ранг	Асимптотична значимість
ЕІ загальні відносини	Взаємна любов	41,07	,005
	Кохання в одного партнера	26,68	
ЕІ загальна Дружина	Взаємна любов	40,05	,025
	Кохання в одного партнера	28,54	
Відчуженість загальна Дружина	Взаємна любов	31,46	,012
	Кохання в одного партнера	44,36	
Удовл шлюбом Дружина	Взаємна любов	40,27	,018
	Кохання в одного партнера	28,14	
ЕІ загальна стосунки Чоловік	Взаємна любов	40,50	,013
	Кохання в одного партнера	27,72	

З таблиці 3.8 ми бачимо, що рівень екзистенційної виконаності у відносинах вищий у людей, які одружилися з взаємної любові. У жінок, які перебувають у шлюбі із взаємної любові, рівень екзистенційної виконаності у житті та рівень задоволеності шлюбом вищий. Жінки, які перебувають у шлюбі, де кохання була причиною одруження тільки в одного партнера, мають більш високий рівень відчуження. При цьому у чоловіків взаємне кохання при вступі до шлюбу ніяк не впливає на екзистенційну виконаність у житті, задоволеність шлюбом та рівень відчуження.

Для наочності таблиці 3.7 була складена гістограма (Рис.3.2), що демонструє співвідношення загальних показників.

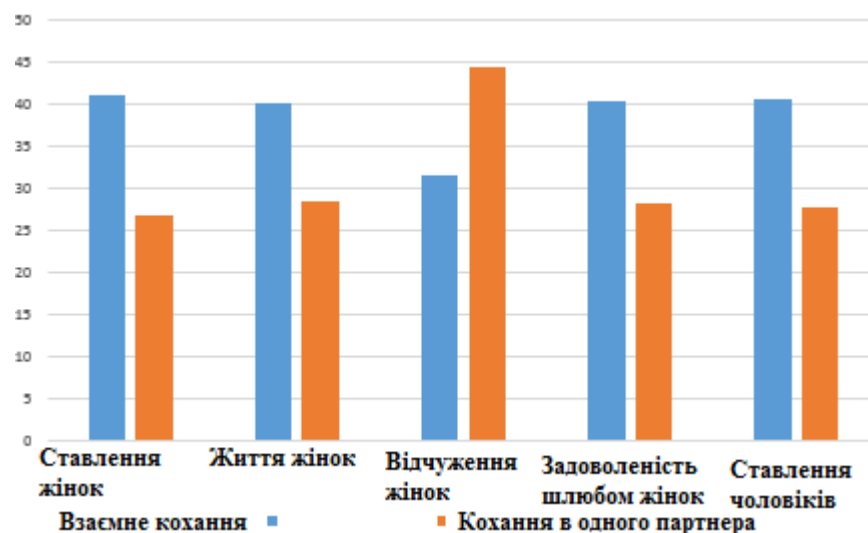

Рис. 3.2 – порівняння двох груп за загальними показниками.

Далі я хотіла б детальніше розглянути відмінності між двома групами, звернувши увагу на відмінність за шкалами і підшкалами методик (ТЕММО, ТЕМ, опитувальник на відчуження Мадді), а також доданих нами питань наприкінці анкети.

Зараз хотілося б звернути увагу на різницю між двома групами за ступенем згоди з доданими нами твердженнями наприкінці анкети. Виділили значні відмінності (Таблиця 3.9). У жінок відмінності виявились не значущими в наступних твердженнях: присутність почуття «ми», загальна задоволеність відносинами та ступінь того, наскільки респондент може бути

самим собою у відносинах. У чоловіків немає значних відмінностей лише за ступенем того, наскільки може залишатися самим собою у відносинах.

Таблиця 3.9

Значні відмінності за ступенем згоди із запропонованими твердженнями

	Причини одруження	Середній ранг	Асимптотична значимість
Ступінь Вашої сексуальної задоволеності у відносинах Жінка	Взаємна любов	41,14	,004
	Кохання в одного партнера	26,54	
Наскільки любов присутня у Вашому ставленні до Чоловіка.	Взаємна любов	41,12	,002
	Кохання в одного партнера	26,58	
Якою мірою у Ваших стосунках є почуття «МИ» Чоловік	Взаємна любов	40,13	,017
	Кохання в одного партнера	28,40	
Наскільки Ви загалом задоволені Вашими відносинами Чоловік	Взаємна любов	40,59	,008
	Кохання в одного партнера	27,56	
Ступінь Вашої сексуальної задоволеності у відносинах Чоловік	Взаємна любов	40,66	,008
	Кохання в одного партнера	27,42	
Якою мірою любов присутня у Вашому ставленні до дружини Чоловік	Взаємна любов	40,35	,005
	Кохання в одного партнера	28,00	

Рис.3.3 – порівняння двох груп за ступенем згоди із запропонованими твердженнями

Звернімо увагу на таблицю 3.9 і Рисунок 3.3: незалежно від статі респондента сексуальна задоволеність і присутність кохання у шлюбі вища у тих, хто одружився за взаємним коханням. Більше того, чоловіки, які одружилися з взаємною любов'ю з жінкою, мають більш високий рівень переживання почуття «ми» у відносинах і, загалом, більше задоволені стосунками.

Тепер перейдемо до порівняння двох груп за шкалами та підшкалами опитувальника TEMMO. Вище ми вже бачили, що за загальним результатом опитувальника відмінності значущі у двох груп, як чоловіків, і жінок, тепер хотілося б докладніше проаналізувати результати аналізу даного опитувальника. Майже за всіма шкалами відмінності виявилися значними. У жінок відмінностей не виявилось за підшкалами зацікавлена увага, визнання цінності, а також за шкалою автентичності. У чоловіків немає відмінностей по підшкала опора, час, зацікавлена увага, справедливе ставлення і включеність у взаємозв'язку. Далі я виділила шкали і підшкали зі значними відмінностями (Табл. 3.10).

Таблиця 3.10

Значні відмінності за шкалами та підшкалами TEMMO

	Причини одруження	Середній ранг	Асимптотична значимість
Опора Дружин	Взаємна любов	41,41	,002
	Кохання в одного партнера	26,04	
Захищеність Дружин	Взаємна любов	41,37	,002
	Кохання в одного партнера	26,12	
Простір Жінок	Взаємна любов	40,24	,017
	Кохання в одного партнера	28,20	
Співвіднесеність Дружин	Взаємна любов	41,49	,002
	Кохання в одного партнера	25,90	
Час Дружин	Взаємна любов	39,63	,034
	Кохання в одного партнера	29,32	

Близькість Дружин	Взаємна любов	41,23	,003
	Кохання в одного партнера	26,38	
Справедливе ставлення Дружин	Взаємна любов	39,84	,032
	Кохання в одного партнера	28,94	

Продовження Табл. 3.10

Можливість для діяльності Дружина	Взаємна любов	40,61	,010
	Кохання в одного партнера	27,52	
Включеність у взаємозв'язку Дружини	Взаємна любов	40,80	,007
	Кохання в одного партнера	27,16	
Спільне майбутнє Дружина	Взаємна любов	39,86	,028
	Кохання в одного партнера	28,90	
ФМ1 (Довіра у відносинах) Дружина	Взаємна любов	41,66	,002
	Кохання в одного партнера	25,58	
ФМ2 (Цінність життя у відносинах)	Взаємна любов	41,55	,002
	Кохання в одного партнера	25,78	
ФМ4 (Сенс відносин) Жінка	Взаємна любов	40,89	,007
	Кохання в одного партнера	27,00	
Захищеність Чоловік	Взаємна любов	40,95	,005
	Кохання в одного партнера	26,90	
Співвіднесеність Чоловік	Взаємна любов	40,10	,019
	Кохання в одного партнера	28,46	
Близькість Чоловік	Взаємна любов	41,18	,002
	Кохання в одного партнера	26,46	
Визнання цінності Чоловік	Взаємна любов	40,92	,005
	Кохання в одного партнера	26,94	
Можливість для діяльності Чоловік	Взаємна любов	39,48	,050
	Кохання в одного партнера	29,60	
Спільне майбутнє Чоловік	Взаємна любов	42,10	,001
	Кохання в одного партнера	24,78	
ФМ1 (Довіра у відносинах) Чоловік	Взаємна любов	40,12	,022
	Кохання в одного партнера	28,42	
ФМ2 (Цінність	Взаємна любов	40,47	,013

життя у відносинах) Чоловік	Кохання в одного партнера	27,78	
ФМ3 (Автентичність у відносинах) Чоловік	Взаємна любов	40,04	,025
	Кохання в одного партнера	28,56	

Закінчення Табл. 3.10

ФМ4 (Сенс відносин) Чоловік	Взаємна любов	40,18	,020
	Кохання в одного партнера	28,30	

За таблицю 3.10 для наочності було складено гістограми, у яких показані значні відмінності по підшкалам і шкалам TEMMO окремо в жінок (Рис.3.4), і чоловіків (Рис.3.5).

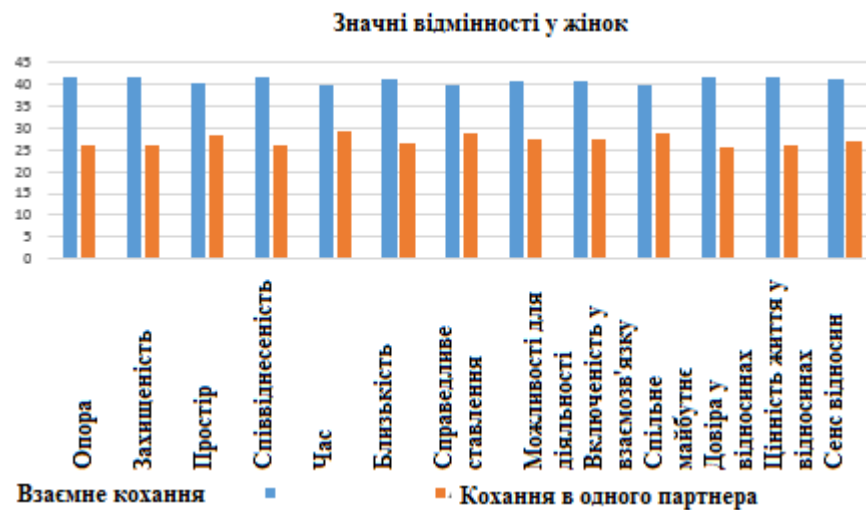

Рис.3.4 – порівняння двох груп жінок за шкалами та підшкалами опитувальника TEMMO

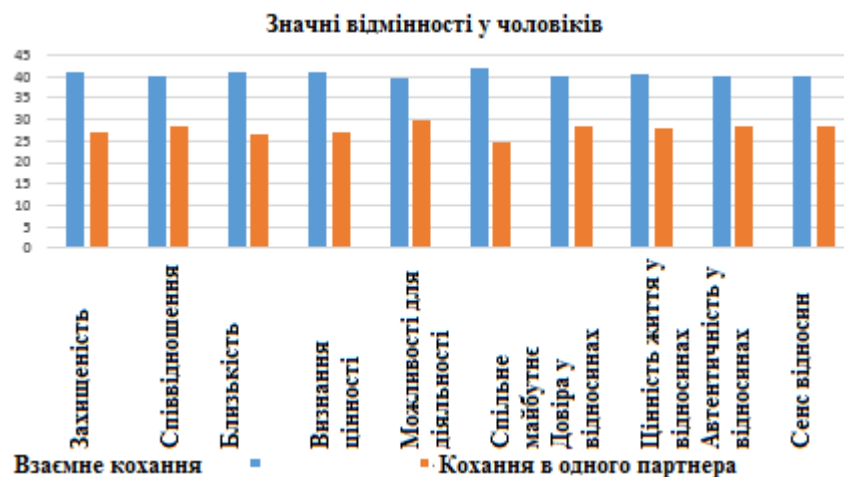

Рис.3.5 – порівняння двох груп чоловіків за шкалами та підшкалами опитувальника TEMMO

З таблиці 3.11 видно, що в жінок і чоловіків, які одружилися за взаємною любові, показники набагато вищі за всіма виділеними шкалами і підшкалами. З цього можна дійти неутішного висновку у тому, що взаємна любов під час одруження грає значну роль, людина матиме набагато більший рівень екзистенційної виконаності у відносинах, що, своєю чергою, впливає якість відносин і її розвиток.

Порівнюючи загальні показники за всіма методиками ми з'ясували, що взаємне кохання впливає загальний рівень екзистенційної виконаності в жінок. Далі я хотіла б подивитися відмінності між двома виділеними групами за шкалами та підшкалами опитувальника TEM. Відмінності виявилися не значущими практично за всіма шкалами та підшкалами. Значні відмінності були оформлені таблицею (Таблиця 3.11).

Таблиця 3.11

Значні відмінності за шкалами та підшкалами TEM

	Причини одруження	Середній ранг	Асимптотична значимість
Опора життя Чоловік	Взаємна любов	40,11	,010
	Кохання в одного партнера	28,44	
Можливість для діяльності життя Жінка	Взаємна любов	39,53	,047
	Кохання в одного партнера	29,50	
Включеність у взаємозв'язку життя Жінка	Взаємна любов	40,12	,021
	Кохання в одного партнера	28,42	
Цінність у майбутньому життя Жінка	Взаємна любов	39,16	,049
	Кохання в одного партнера	30,18	
ФМ4 (Сенс)	Взаємна любов	39,96	,028

Дружина	Кохання в одного партнера	28,72	
---------	---------------------------	-------	--

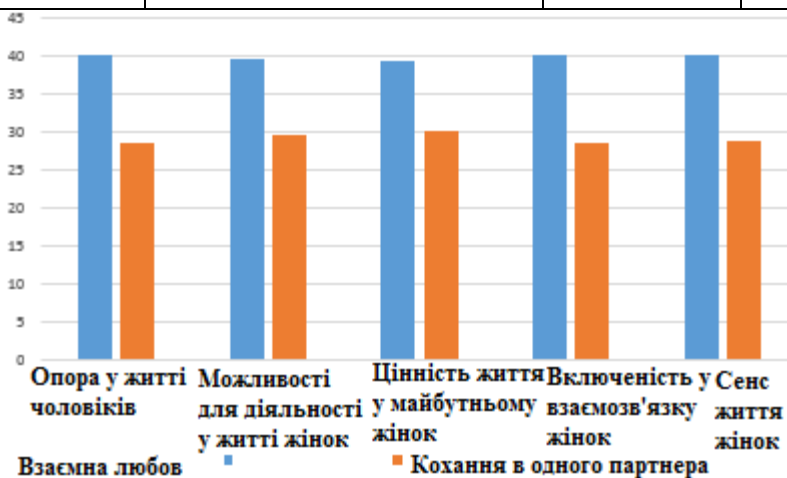

Рис.3.6 – порівняння двох груп за шкалами та підшкалами опитувальника TEM.

З Таблиці 3.11 і Рис. 3.6 видно, що значні відмінності у чоловіків виявлені тільки за шкалою опори в житті - це є показником того, що при вступі в шлюб за взаємною любові чоловіка є для чоловіка не тільки опорою у відносинах, а й у житті. У жінок, які одружилися за взаємною любов'ю, значні відмінності виявлені за шкалою «Сенс», наслідком цього ми бачимо таку ж тенденцію за підшкалами 4 фундаментальної мотивації: більший рівень цінності життя в майбутньому, можливості для діяльності, жінка більшою мірою включена в взаємозв'язку.

Далі було вирішено подивитися відмінності того, як впливає взаємне кохання при вступі в шлюб на рівень відчуження більш докладно, тому було проведено порівняння за всіма шкалами опитувальника відчуження.

З'ясувалося, що у чоловіків немає значних відмінностей за жодною шкалою, отже, взаємна любов при вступі до шлюбу не впливає на форми відчуження та загальний рівень відчуження у чоловіків. Жінки не мають значних відмінностей між двома виділеними групами за шкалою відчуження від роботи, відчуження від суспільства і нігілізму. Значні відмінності у жінок представлені у таблиці 3.12.

Таблиця 3.12

Значні відмінності за шкалами опитувальника відчуження.

	Причини одруження	Середній ранг	Асимптотична значимість
Відчуження від інших людей	Взаємна любов	30,26	,001
	Кохання в одного партнера	46,56	
Відчуження від сім'ї Дружин	Взаємна любов	31,45	,012
	Кохання в одного партнера	44,38	
Відчуження від себе Дружини	Взаємна любов	31,34	,010
	Кохання в одного партнера	44,58	
Веgetативність Дружин	Взаємна любов	31,51	,013
	Кохання в одного партнера	44,26	
Безсилля Дружин	Взаємна любов	31,51	,013
	Кохання в одного партнера	44,26	
Авантюризм Жінок	Взаємна любов	30,95	,005
	Кохання в одного партнера	45,30	

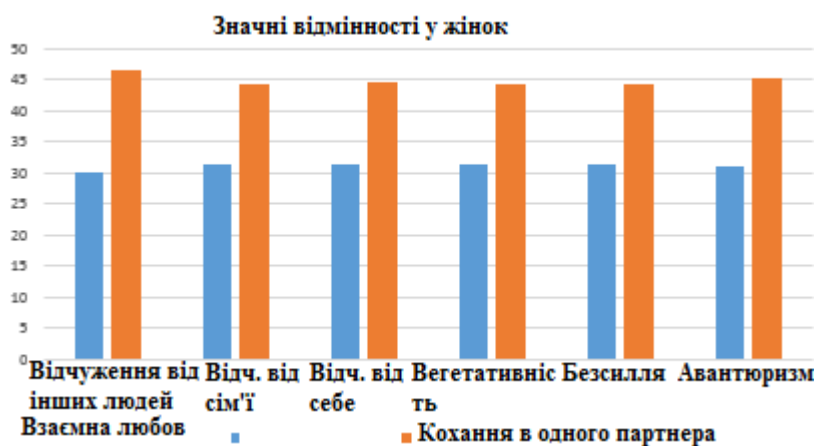

Рис. 3.7 – порівняння двох груп жінок за шкалами опитувальника відчуження

З таблиці 3.12 і Рисунку 3.7 ми можемо побачити, що, дійсно, жінки, які одружилися по взаємній любові, мають менший рівень відчуження від інших, від сім'ї та від себе. Більше того, є відмінність за шкалами

вегетативності, безсилля та авантюризму: жінки, які одружилися без взаємного кохання, мають більш високий показник за цими шкалами. При цьому взаємне кохання при вступі в шлюб ніяк не впливає на відчуження від роботи, від суспільства, а також не впливає на нігілізм.

Гендерні відмінності

Наступним етапом нашого дослідження було подивитися різницю між чоловіками та жінками за підшкалами та шкалами всіх методик. З результатів, проведених за допомогою критерію Манна-Уїтні, відмінності значущі ($p < 0,05$) лише за ступенем згоди із твердженням про задоволеність відносинами, шкалами опитувальника TEM: опори в житті, визнанні цінності в житті та за шкалою фундаментальної мотивації 1 (свобода вибору життя). Значні відмінності представлені у таблиці 3.13.

Таблиця 3.13

Істотні гендерні відмінності.

	Стать	Середній ранг	Асимптотична значимість
Будь ласка, оцініть за шкалою від 1 до 10, якою мірою Ви, загалом, задоволені Вашими відносинами	Чоловік	84,68	,040
	Дружин	70,32	
Опора у житті	Чоловік	84,25	,043
	Дружин	70,75	
Визнання цінності у житті	Чоловік	87,66	,004
	Дружин	67,34	
ФМ1 (можливості для вільного вибору)	Чоловік	84,68	,045
	Дружин	70,32	

Для наочності таблиці 3.13 було складено гістограма (Рис.3.8), демонструє значні різницю між чоловіками і жінками.

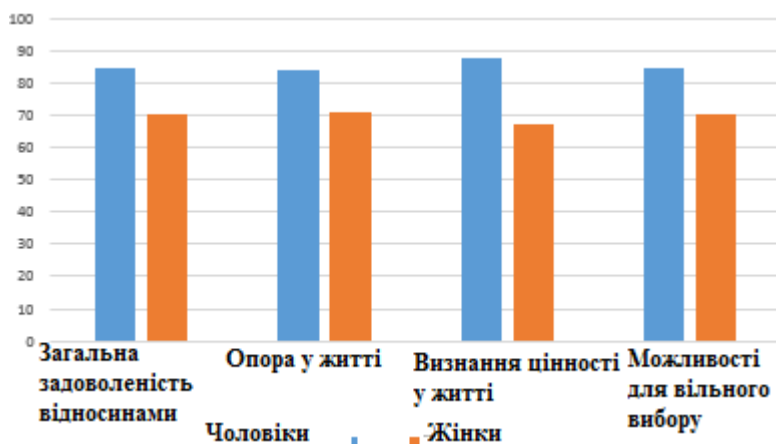

Рис 3.8 – значні гендерні відмінності

З Рис.3.8 та Таблиці 3.13 видно, що чоловіки, які беруть участь у дослідженні, більше задоволені своїми стосунками, ніж жінки. Більше того, у чоловіків відзначається вищий результат за підшкалами опори та визнання цінності у тесті TEM, а також більш високий рівень за шкалою фундаментальної мотивації 1 (можливості для свободи вибору) у тесті TEM.

Останнім етапом емпіричного дослідження було проведення регресійного аналізу. Як залежна змінна загальний рівень екзистенційної виконаності, як незалежна – екзистенційна виконаність у відносинах.

Таблиця 3.14

Регресійний аналіз взаємозв'язку екзистенційної виконаності у житті та у відносинах у жінок

Модель	R	R-квадрат	Коригований R-квадрат	Стандартна помилка оцінки
1	,614a	,377	,368	13,2479
А. Предиктори: (константа), EI загальні відносини				

Таблиця 3.15

Регресійний аналіз взаємозв'язку екзистенційної виконаності у житті та у відносинах у чоловіків

Модель	R	R-квадрат	Коригований R-квадрат	Стандартна помилка оцінки
1	,584a	,341	,333	12,1072
а. Предиктори: (константа), ЕІ загальна стосунки Чоловік				

З Таблиці 3.14 та Таблиці 3.15 видно, що 38% дисперсії екзистенційної виконаності у житті у жінок ($R^2=0.377$) та 34% у чоловіків ($R^2=0.341$) обумовлено впливом екзистенційної виконаністю у відносинах. Отже, близько третини екзистенційної виконаності у житті пояснюється відносинами. У жінок і чоловіків немає істотних відмінностей у впливі відносин на рівень екзистенційної виконаності в житті, це говорить про те, що в сучасному світі для жінок не такі важливі відносини, як раніше, адже протягом багатьох століть основним призначенням жінки було продовження роду, жінка була виключно хранителькою домашнього вогнища, в сучасному світі жінка має зовсім інший статус та покликання, з'явилися інші потреби та цінності, тому й значення стосунків у житті жінки також поменшало.

Таблиця 3.16

Регресійний аналіз взаємозв'язку екзистенційної виконаності у відносинах у жінки та автентичності у чоловіка.

Модель	R	R-квадрат	Коригований R-квадрат	Стандартна помилка оцінки
1	,215a	,046	,034	36,1990
а. Предиктори: (константа), Відчуженість загальна Чоловік				

Таблиця 3.17

Регресійний аналіз взаємозв'язку екзистенційної виконаності у відносинах у чоловіка та автентичності у жінки.

Модель	R	R-квадрат	Коригований R-квадрат	Стандартна помилка оцінки
1	,385a	,148	,137	24,9411
а. Предиктори: (константа), Відчуженість загальна Дружина				

Потім було вирішено подивитися вплив автентичності у житті (незалежна змінна) одного з партнерів на екзистенційну виконаність у відносинах (залежна змінна) в іншого. З Таблиці 3.16 та Таблиці 3.17 ми можемо побачити, що 4% дисперсії екзистенційної виконаності у відносинах у жінок ($R^2=0.046$) та 14% у чоловіків ($R^2=0.137$) обумовлено впливом автентичності у житті їхнього партнера. З цього випливає, що жінки байдужіші до автентичності свого чоловіка. Досить суперечливо, але результати виявилися такими, можливо, це можна інтерпретувати так: у цій вибірці жінки вступали у відносини та шлюб, більшою мірою, для себе, для задоволення своїх потреб, бажань, їм не так важливо усвідомлює чи чоловік свої почуття та переживання, як він висловлює їх у спілкуванні з іншими, чи гармонійний він із собою.

Далі було проведено регресійний аналіз з метою подивитися вплив екзистенційної виконаності у житті (незалежна змінна) в одного з партнерів на екзистенційну виконаність у відносинах (залежна змінна) в іншого. Проаналізувавши Таблицю 3.18 та Таблицю 3.19, ми можемо говорити про те, що 19% ($R^2=0.194$) дисперсії екзистенційної виконаності у відносинах у жінок та 10% ($R^2=0.102$) у чоловіків обумовлено впливом екзистенційної виконаності у житті їхнього партнера. Для жінок виявилось важливіше якість життя і задоволеність життям у партнера, цей аспект робить внесок у їхню власну задоволеність відносинами більшою мірою, ніж у чоловіків. Тут ми

можемо скасувати певну суперечність: автентичність чоловіка практично не впливає на екзистенційну виконаність у відносинах у жінки, при цьому загальний рівень екзистенційної виконаності чоловіка має значущість. Це можна інтерпретувати наступним чином: екзистенційна виконання більш широке поняття, автентичність є одним з кількох аспектів екзистенційної виконаності, можливо, для жінок важливі інші аспекти екзистенційної виконаності її чоловіка в житті, які можуть стосуватися переважно їх відносин.

Таблиця 3.18

Регресійний аналіз взаємозв'язку екзистенційної виконаності у відносинах у жінки та екзистенційної виконаності у житті у чоловіка.

Модель	R	R-квадрат	Коригований R-квадрат	Стандартна помилка оцінки
1	,440a	,194	,183	24,2569
а. Предиктори: (константа), ЕІ загальна Дружина				

Таблиця 3.19

Регресійний аналіз взаємозв'язку екзистенційної виконаності у відносинах у чоловіка та екзистенційної виконаності у житті у жінки.

Модель	R	R-квадрат	Коригований R-квадрат	Стандартна помилка оцінки
1	,320a	,102	,090	35,1214
а. Предиктори: (константа), ЕІ загальна Чоловік				

3.2

3.3---Обговорення результатів дослідження

Основні результати дослідження були досить докладно описані в попередньому розділі, тут я хотіла б ще раз представити найбільш значущі результати.

Вивчивши теоретичний матеріал, і навіть проаналізувавши отримані емпіричні дані, ми можемо дійти невтішного висновку у тому, що, справді, існує взаємозв'язок екзистенційної виконаності партнерів у шлюбі. Щасливе проживання життя у шлюбі, задоволеність шлюбом у подружжя пов'язане з рівнем екзистенційної виконаності у відносинах та житті, а також взаємопов'язане з рівнем відчуження.

Насамперед мене, як дослідника, цікавило, що саме впливає на рівень екзистенційної виконаності у шлюбі. Проаналізувавши результати ТЕММО, ми можемо зробити висновок про те, що ступінь реалізованості фундаментальних екзистенційних мотивацій у чоловіків і жінок у шлюбі взаємопов'язана зі ступенем реалізованості фундаментальних мотивацій партнера, більше того, окремі аспекти в одного з подружжя (субшкали ТЕММО, наприклад, опора, сенс, співвіднесеність і т.д.) відбиваються на переживанні відносин загалом в іншого. Таким чином, високий рівень екзистенційної виконаності у шлюбі передбачає зріле, успішне, менш конфліктне міжособистісне спілкування та взаємодію у подружжя. Дефіцит однієї з фундаментальних мотивацій призводить до компенсації цієї мотивації за допомогою свого партнера. Звідси можна зробити висновок про те, що успішність, надійність, якість шлюбу та відносин безпосередньо залежить від обох партнерів, якщо один із партнерів менш щасливий у шлюбі або не задоволений одним із аспектів відносин, то й інший буде менш екзистенційно виконаний, матиме більше негативних переживань. Кожен із подружжя повинен робити внесок у відносини, спільно вирішувати проблеми, тільки вони самі здатні вплинути на свій шлюб, змінити його на

краще.

Досить закономірним є такий висновок: що нижчий в людини рівень відчуження від різних сфер власного життя, чим краще він належить до себе, тим вищий у нього рівень екзистенційної виконаності в житті та шлюбі (даний висновок застосовний як до чоловіків, так і до жінок). Тобто суб'єктивне відчуження пов'язані з переживанням себе у шлюбі, зі сприйняттям іншу людину і, загалом, із задоволеністю шлюбом.

Якщо говорити про аналіз результатів ТЕМ, то тут немає однозначного взаємозв'язку по всіх субшкалах між подружжям. Тим не менш, екзистенційна виконаність у житті у жінок пов'язана з усіма фундаментальними мотиваціями у чоловіків, а у чоловіків загальний рівень екзистенційної виконаності пов'язаний з трьома фундаментальними мотиваціями жінок (виняток становить цінність у житті). Звідси можна дійти невтішного висновку у тому, що, хоч і за всіма аспектами, психологічне добробут, самореалізація, задоволеність життям одного партнера взаємозалежне з якістю життя іншого. У шлюбі люди проживають життя спільно, мають спільний побут, більшу частину вільного часу все одно проводять спільно, саме тому зміна якості життя в одного з партнерів неминуче призведе до зміни відносин загалом, зміни якості життя іншого.

Необхідно відзначити, що тривалість відносин, кількість дітей та кількість шлюбів не взаємопов'язана із задоволеністю шлюбом, екзистенційною виконаністю та рівнем відчуження. Попри переконання деяких людей про те, що тривалість шлюбу та народження дитини пов'язана зі стабільністю подружньої пари, здатністю задовольняти свої потреби та потреби чоловіка, ми з'ясували, що це не так. Сам собою факт появи дитини не зробить якість шлюбу нижчим, якщо подружжя має уявлення про поєднання батьківської та подружньої ролі, якщо відносини є повноцінними. Те саме стосується і тривалості шлюбу, немає тенденції до зниження рівня задоволеності шлюбом з часом, лише подружжя та їх взаємодія можуть вплинути на якість шлюбу.

Порівнявши чоловіків і жінок, ми побачили, що у цій вибірці чоловіки задоволені стосунками, ніж жінки. Чоловіки мають вищий рівень опори, визнання цінності, змогу вільного вибору життя. Звідси можна зробити висновок про те, що жінки більшою мірою визнають цінність свого чоловіка, чоловіки вважають себе більш прийнятими у стосунках. Також чоловіки більшою мірою відчують, що можуть покластися на свого партнера, очікують на допомогу від своєї дружини в проблемних ситуаціях. Дані результати виявилися досить дивними, тому що культурно зумовлено, що жінки більш чутливі і більшою мірою покладаються на свого чоловіка як на захисника сім'ї, свою опору в житті.

Порівнюючи дві групи пар (взаємне кохання при вступі в шлюб і любов тільки в одного партнера) з'ясувалося, що люди, які одружилися, мають більший рівень екзистенційної виконаності в шлюбі і житті, більш задоволені шлюбом і мають менший рівень відчуження. Також взаємна любов при вступі до шлюбу впливає на рівень сексуальної задоволення воренності та присутності кохання у відносинах загалом. Отриманий результат підтверджує теорію про те, що любов є основним предиктором щасливого шлюбу та міцної родини.

Регресійний аналіз показав, що екзистенційна виконаність у відносинах є предиктором екзистенційної виконаності у житті: близько третини екзистенційної виконаності у житті обумовлено екзистенційною виконаністю у відносинах як у чоловіків, так і у жінок. Отже, задоволеність відносинами, взаєморозуміння з партнером робить значний внесок у загальну задоволеність життям. Також ми з'ясували, що для екзистенційної виконаності жінки у шлюбі важливіше екзистенційна виконаність у житті у чоловіка, а для чоловіків більший внесок у екзистенційну виконаність у шлюбі робить автентичність дружини.

Я вважаю, що підібрані нами методики, складені затвердження та відкриті питання (Додаток Д), які були додані до нашого опитувальника, повністю відповідають цілям нашого дослідження, є надійними та валідними.

Також вважаю важливим відзначити, що деякі випробувані, здебільшого жінки, писали слова подяки за цікавий опитувальник, за можливість розібратися у своїх відносинах, зрозуміти свої проблеми, за можливість глибше зрозуміти себе та свій внесок у шлюб. Також багато хто просили зворотний зв'язок, щоб дізнатися про свої стосунки і собі з «наукової точки зору». Це є ще одним підтвердженням, що методики та додаткові питання були підібрані та згруповані якнайкраще.

Дослідження було анонімним і абсолютно добровільним, тим самим ми змогли уникнути побічних змінних, таких як страх бути засудженим суспільством або експериментатором і, як результат, нещирих відповідей. Люди проходили опитувальник за своїм бажанням та у зручній для них час, тобто була зацікавленість у проходженні.

Оскільки опитувальник розсилався з допомогою інтернету, був експериментальних умов, то деяких побічних змінних уникнути нам вдалося:

Немає впевненості в тому, що подружжя дійсно проходило опитувальник незалежно один від одного. Навіть запровадження умови проходження опитувальника другим партнером не менше ніж через добу після проходження першого партнера не дає гарантії, що наступного дня подружжя не проходило цей опитувальник сидячи поряд. Більше того, людина могла бути не до кінця щирою через страх «розсекречування» перед своїм партнером.

Зацікавлення одного із партнерів. Як виявилось, деякі з чоловіків, які проходили даний опитувальник, брали участь у дослідженні лише на вимогу дружини, тобто у них могла бути знижена мотивація. Більше того, деякі жінки питали мене: «дуже хочу взяти участь у дослідженні, але мій чоловік відмовляється, чи є сенс мені проходити його однією?» - це ще раз підтверджує те, що не завжди була взаємна зацікавленість в участі.

Умови навколишнього середовища. Ми не могли контролювати зовнішні умови: звуки, що відволікають, сторонні шуми, час доби, наявність інших людей поруч, які могли відволікати.

Особистісні характеристики. Нерозуміння формулювань питань, неуважне прочитання інструкцій, втома, поганий настрій, поспіх при проходженні опитувальника.

Дійсно, більшість із вищеописаних побічних змінних ми могли б уникнути, якби проводили дослідження в строго заданих умовах, контролювали шум, надали комфортні умови для проходження опитувальника. Більше того, важливо, щоб подружжя проходило опитувальник одночасно незалежно один від одного (наприклад, у різних кімнатах) в заданих умовах з можливістю відстеження незалежного проходження опитувальника. Однак за такої вибірки в рамках магістерської дипломної роботи це неможливо.

Метою нашого дослідження було: Виявлення взаємозв'язку екзистенційної виконаності партнерів у шлюбі.

Ми повністю досягли поставленої мети, з'ясували, що існує взаємозв'язок між подружжям у шлюбі. Проаналізували різницю між двома групами пар, а також між чоловіками та жінками у шлюбі.

ВИСНОВКИ

1. Відповідь на питання про взаємозв'язок екзистенційної виконаності партнерів у шлюбі була отримана нами завдяки аналізу теоретичного матеріалу. Підбиваючи підсумки, хочеться відзначити, що нам вдалося вивчити проблему досить глибоко.

2. На основі теоретичного матеріалу була розроблена схема емпіричного дослідження, всі завдання були досягнуті поставленій меті.

3. На підставі проведеного емпіричного дослідження екзистенційної виконаності партнерів у шлюбі, ми можемо зробити такі висновки:

Існує прямий взаємозв'язок екзистенційної виконання партнерів у шлюбі.

Задоволеність шлюбом, екзистенційна виконання у житті та відносинах, рівень відчуження також взаємопов'язані у партнерів у шлюбі.

Задоволеність шлюбом, екзистенційна виконаність у житті, екзистенційна виконаність у відносинах та рівень відчуження взаємопов'язані як у чоловіків, так і у жінок.

Фундаментальні мотивації та передумови їх реалізації у відносинах взаємопов'язані у подружжя у шлюбі.

Кількість дітей, тривалість шлюбу та кількість шлюбів не впливає на рівень екзистенційної виконаності у чоловіків та жінок.

Чоловіки, загалом, виявилися задоволені своїми відносинами, мають більше можливостей для вільного вибору життя.

Взаємне кохання при вступі до шлюбу впливає на подальший розвиток відносин у шлюбі. Люди, які одружилися по взаємній любові, мають більший рівень екзистенційної виконаності у шлюбі та життя, більш задоволені своїми відносинами, мають менший рівень відчуження.

Екзистенційна виконаність у відносинах є предиктором екзистенційної виконаності у житті, при цьому наявність та задоволеність відносинами має

менше значення для людей у сучасному світі.

Екзистенційна виконаність у відносинах у чоловіків більшою мірою обумовлена автентичністю дружини, для жінок важливішою є екзистенційна виконаність чоловіка в житті в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- 1 Алешина, Ю. Е. Социально-психологические методы исследования супружеских отношений / Ю. Е. Алешина, Л. Я. Гозман, Е. М. Дубовская. - М: Изд-во Московского университета, 2017. - 104 с.
- 2 Алешина, Ю. Е. Индивидуальное и семейное психологическое консультирование / Ю. Е. Алешина. - М., 2013. - 175 с.
- 3 Андреева, Т. В. Семейная психология / Т. В. Андреева. - СПб.: Речь, 2014. - 244 с.
- 4 Андреева, Т. В. Психология современной семьи / Т. В. Андреева. - СПб.: Речь, 2015. - 215 с.
- 5 Галичанська, А. Симетричність функцій членів подружжя / А. Галичанська. - К.:Соціальна психологія, 2004. – 161 с.
- 6 Головніва, І. В. Зміна традиційних внутрішньосімейних ролей / І. В. Головніва. - Практ. психологія та соц. робота, 2006. – 317 с.
- 7 Дармодехин, С. В. Проблемы семьи и семейной политики / С. В. Дармодехин, В. В. Елизаров. - Социально-политический журнал. 2019. - 325 с.
- 8 Джеймс, М. Брак и любовь. / М. Джеймс, - М.: Просвещение, 2013. - 284 с.
- 9 Добрынина, О. А. Проблема формирования благоприятного социально - психологического климата семьи / О. А. Добрынина- Новокузнецк. 2012. М.: Просвещение, - 228 с.
- 10 Дружинин, В. Н. Психология семьи / В. Н. Дружинин. - СПб.: Питер, 2015. - 176 с.
- 11 Есенко, В. А. Устойчивость брака: проблемы, факторы и условия / В. А. Есенко. - М., 2019. - 210 с.
- 12 Єрмаков, І. Г. Теорія і практика життєвого проектування саморозвитку особистості / І. Г.Єрмаков, В. В. Нечипоренко, Д. О.Пузіков. – Запоріжжя: Вид-во Хортицького навчально-реабілітаційного багатопрофільного

- центру, 2011. – 436 с.
- 13 Земска, М. - Семья и личность / М. Земска. - М.: Просвещение, 2015 - 180 с.
  - 14 Ильин, Е. П. Мотивация и мотив: теория и методы изучения / Е. П. Ильин . - Киев, 2018. - 387 с.
  - 15 Карабанова, О. А. Психология семейных отношений с основами семейного консультирования / О. А. Карабанова. - М.: Гардарики, 2014. - 320 с.
  - 16 Ковалев, С. В. - Психология семейных отношений / С. В. Ковалев. - М., 2017. - 465 с.
  - 17 Кутсар, Д. Оценка и самооценка: Сравнительный анализ вступающих в брак, разводящихся и супружеских пар. Исследования по качеству брака: Проблемы семьи / Д. Кутсар. - Тарту, 2016. - 126 с.
  - 18 Лимаренко, А. П. Специфика и основные тенденции развития современной белорусской семьи / А. П. Лимаренко. - БГУ, Минск, 2015. - 357 с.
  - 19 Маслоу, А. Дальние пределы человеческой психики / А. Маслоу. - СПб: Издат. группа «Евразия», 2017. - 420 с.
  - 20 Маслоу, А. Мотивация и личность / А. Маслоу. - СПб.: Питер, 2006. - 352 с.
  - 21 Мясищев, В. Н. Психология отношений / В. Н. Мясищев - М.: Просвещение, 2015. - 356 с.
  - 22 Роджерс, К. Психология супружеских отношений. Возможные альтернативы / К. Роджерс . - М.: Изд-во ЭКСМО, 2012. - 286 с.
  - 23 Столин, В. В. Опросник удовлетворенности браком / В. В. Столин. - М.: Изд-во ЭКСМО, 2014. - 361 с.
  - 24 Столин, В. В. Семья как объект психологической диагностики и не врачебной психотерапии / В. В. Столин. - М., 2011. - 208 с.
  - 25 Сысенко, В. А. Брак и семья сегодня / В. А. Сысенко. - М.: Наука, 2017. - 164 с.

- 26 Собчик, Л. Н. Диагностика психологической совместимости / Л. Н. Собчик - СПб.: «Речь», 2002. - 80 с.
- 27 Эйдемиллер, Э. Г. Семейная терапия / Э. Г. Эйдемиллер, Н. В. Александрова, В. Юстицкис. - СПб. : Питер, 2020. – 400 с.
- 28 Хекхаузен, Х. Мотивация и деятельность / Х. Хекхаузен. - М.: Мир, 2016. - 450 с.
- 29 Шевандрин, Н. И. Психодиагностика, коррекция и развитие личности/ Н. И. Шевандрин. - М.: Гуманит. Изд центр ВЛАДОС, 2019. - 512 с.
- 30 Шилова, Л. С. Характер проведения семейного досуга и удовлетворенность браком / Л. С. Шилова, З. А. Янковой. - М., 2018 - 135 с.
- 31 Шилова, Л. С. Мотивация вступления в брак и ее влияние на кризис будущей семьи / Л. С. Шилова. - М., 2015 - 135 с.
- 32 Штриголь, Д. В. Шлюбно-рольові настанови у юнацькому віці / Д. В. Штриголь. - Практ. психологія та соц. робота, 2010. – 345 с.
- 33 Эйдемиллер, Г. Психология и психотерапия семьи / Г. Эйдемиллер, В. В. Юстицкис. - СПб. 2019. - 652 с.
- 34 Levinger, R. Marital cohesiveness and dissolution: an integrative review / R. Levinger. - Journal of Marriage and the Family, 2015. - 119 p.
- 35 Renne, K. Correlates of Dissatisfaction in Marriage / K. Renne. - Journal of Marriage and the Family, 2020. – 368 p.
- 36 Rollins, B. C. Marital Statisfaction over the Family Life Cycle / B. C. Rollins, H. Feldman. - Journal of Marriage and the Family, 2015. – 228 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Бланк опитувальника ТЕММО

Шановний учасник опитування, будь ласка, оцініть за допомогою шкали, наскільки наступні висловлювання відповідають Вашим стосункам із близькою людиною(другом/подругою, коханим/коханою...)

Відповідайте спонтанно, не пропускаючи жодного висловлювання

Виказ	Наскільки цей вислів відповідає нашим відносинам
	Не відповідає - відповідає
1) я відчуваю, що партнер цінує мене як особистість	○----○----○----○----○----○
2) я відчуваю, що мій партнер ставиться до мене справедливо	○----○----○----○----○----○
3) ці відносини роблять моє життя більш структурованим	○----○----○----○----○----○
4) завдяки цим відносинам я почуваюся захищеним	○----○----○----○----○----○
5) у наших відносинах є близькість	○----○----○----○----○----○
6) я відчуваю, що мій партнер часто мене не помічає	○----○----○----○----○----○
7) з часом наші відносини наповнюються новим важливим змістом	○----○----○----○----○----○
8) я відчуваю, що мені тісно у цих відносинах	○----○----○----○----○----○
9) час, проведений разом, посилює зв'язок між нами	○----○----○----○----○----○
10) я відчуваю, що мій партнер мене нехтує	○----○----○----○----○----○
11) мій партнер цінує мою унікальність та неповторність	○----○----○----○----○----○
12) у цих відносинах мені не вистачає особистого простору	○----○----○----○----○----○
13) завдяки цим відносинам горизонт мого життя розширюється	○----○----○----○----○----○
14) я відчуваю тепло у наших відносинах	○----○----○----○----○----○
15) те негативне, що буває у наших відносинах, не руйнує їх	○----○----○----○----○----○

16) я відчуваю, що між нами є повне порозуміння	O---o---o---o---o---o
17) завдяки цим відносинам я відкрив багато нового та цікавого у світі та в самому собі	O---o---o---o---o---o
18) у мене є почуття, що мій партнер завжди «за мене», хоч би що трапилося	O---o---o---o---o---o
19) завдяки цим відносинам я почуваюся включеним у щось важливе	O---o---o---o---o---o
20) я добре відчуваю болі та радості мого партнера	O---o---o---o---o---o
21) я відчуваю, що мій партнер часто ображає мене	O---o---o---o---o---o
22) я відчуваю, що з наших відносин може виникнути щось справді цінне	O---o---o---o---o---o
23) завдяки цим відносинам я відчуваю, що в житті я не один	O---o---o---o---o---o
24) я можу назвати наші відносини рівноправними	O---o---o---o---o---o
25) завдяки цим відносинам мої можливості розширюються	O---o---o---o---o---o
26) я можу назвати наші стосунки міцними	O---o---o---o---o---o
27) коли мій партнер поряд, у мене виникає відчуття, що жити добре	O---o---o---o---o---o
28) завдяки цим відносинам я знаходжу свої життєві орієнтири	O---o---o---o---o---o
29) у наших відносин є міцна основа	O---o---o---o---o---o
30) час, проведений у цих відносинах, я не вважаю витраченим дарма	O---o---o---o---o---o
31) я радий приділяти цим відносинам багато часу	O---o---o---o---o---o
32) я відчуваю, що мені потрібна бобільша дистанція у цих відносинах	O---o---o---o---o---o
33) ці відносини займають важливе місце у моєму житті	O---o---o---o---o---o
34) я відчуваю, що партнер поважає мене і те, що для мене важливо	O---o---o---o---o---o
35) я постійно відчуваю зв'язок зі своїм партнером	O---o---o---o---o---o
36) гадаю, у наших відносин є майбутнє	O---o---o---o---o---o

Бланк опитувальника TEM

Шановний учасник опитування, будь ласка, оцініть за допомогою шкали, наскільки кожне твердження відповідає Вашому життю:

Цілком не відповідає	Швидше не відповідає	Скоріше відповідає	Повністю відповідає
1	2	3	4

	Цілком не відповідає	Скоріше не відповідає	Скоріше відповідає	Повністю відповідає
1. У житті маю надійну опору	☐	☐	☐	☐
2. Я легко вступаю в контакт із людьми	☐	☐	☐	☐
3. Мене не займає мій внутрішній світ	☐	☐	☐	☐
4. У мене достатньо можливостей вибрати те, чим займатися	☐	☐	☐	☐
5. Я нерідко відчуваю тривогу та страх	☐	☐	☐	☐
6. Мені постійно не вистачає часу на те, що я вважаю для себе справді важливим	☐	☐	☐	☐
7. Я вважаю, що життя справедливе до мене	☐	☐	☐	☐
8. Я відчуваю себе частиною чогось важливого	☐	☐	☐	☐
9. Я відчуваю, що мені не вистачає простору для життя	☐	☐	☐	☐
10. Немає нікого, з ким я був би близьким по-справжньому	☐	☐	☐	☐
11. Мені нема за що себе поважати	☐	☐	☐	☐
12. Я не маю певних цілей та намірів у житті	☐	☐	☐	☐
13. Я не відчуваю підтримки від близьких людей	☐	☐	☐	☐
14. Мені важко зближатися з людьми	☐	☐	☐	☐
15. Я знаходжу навколишній світ нудним	☐	☐	☐	☐
16. Я відчуваю, що маю мало можливостей для самореалізації	☐	☐	☐	☐
17. Я почуваюся добре захищеним від мінливості життя	☐	☐	☐	☐
18. У мене є почуття, що я витрачаю даремно час свого життя	☐	☐	☐	☐
19. Інші люди не цінують мене	☐	☐	☐	☐
20. Я почуваюся затребуваним світом	☐	☐	☐	☐

21. Мені достатньо простору для життя та розвитку	☐	☐	☐	☐
22. Емоційна близькість іншої людини викликає у мене дискомфорт	☐	☐	☐	☐
23. Я розумію, що мені не вистачає почуття власної гідності	☐	☐	☐	☐
24. У мене немає життєвих орієнтирів	☐	☐	☐	☐
25. Мені нема на що спертися в житті	☐	☐	☐	☐
26. Я волію зберігати дистанцію по відношенню до інших людей	☐	☐	☐	☐
27. Мене не дуже цікавить внутрішній світ інших людей	☐	☐	☐	☐
28. Світ для мене – широке поле можливостей	☐	☐	☐	☐
29. Я відчуваю, що обставини мого життя тиснуть на мене	☐	☐	☐	☐
30. Більшу частину часу я займаюся тим, що вважаю справді важливим	☐	☐	☐	☐
31. Я відчуваю, що інші люди несправедливо до мене ставляться	☐	☐	☐	☐
32. Я знайшов своє місце у житті	☐	☐	☐	☐
33. Зазвичай я відчуваю небезпечно	☐	☐	☐	☐
34. Підтримка близьких відносин викликає у мене труднощі та розчарування	☐	☐	☐	☐
35. Я ціную себе за те, яким я є	☐	☐	☐	☐
36. Я не знаю, чого хочу від життя	☐	☐	☐	☐

Бланк опитувальника Відчуження С. Мадді, (версія О.Н.Осіна)

Вітаю!

Перед Вами список тверджень, з якими Ви можете бути згодні чи не згодні. Будь ласка, прочитайте кожне твердження та оцініть наскільки воно збігається з Вашими власними поглядами та переконаннями (у відсотках):

Ви помітите, що багато тверджень сформульовані дуже жорстко. Це необхідно для того, щоб Ви могли точніше визначити рівень своєї згоди з ними.

Наведені твердження відображають різні погляди, серед яких немає «правильних» та «неправильних». Нам цікава Ваша власна думка. Будь ласка, постарайтеся відповідати відповідно до того, як Ви відчуваєте зараз.

		%
1.	Робота не приносить мені задоволення: я просто вкладаю свій час та отримую за це гроші.	
2.	Скільки не працюю, все одно своєї мети досягти неможливо.	
3.	Скільки б людина не переконувала себе, що в неї цікава робота, вона все одно працює заради грошей.	
4.	Робота, якою займається більшість людей, здається мені надто нудною.	
5.	Я не відчуваю потреби підвищувати свою кваліфікацію у роботі, яку я виконую.	
6.	Скільки б людина не працювала, все одно прибуток дістанеться іншим.	
7.	Головна мета роботодавця - використовувати людину "на повну катушку" і якнайменше дати їй натомість.	
8.	Найчастіше я змінюю роботу тому, що стара мені просто набридла.	
9.	Моя робота здається мені нудною та обтяжливою.	
10.	Скільки б я не докладав зусиль на роботі, все одно нічого не зможу змінити.	
11.	Людина на роботі - лише "гвинтик" у великій машині.	
12.	Я часто жертвую робочим часом заради цікавіших речей, ніж мої прямі обов'язки.	

13.	У суспільстві немає по-справжньому гідних цілей і цінностей.	
14.	У нашій країні неможливо чогось досягти.	
15.	Як щиро не прагнуть люди перетворити суспільство, на краще воно все одно не змінюється.	
16.	Мене захоплюють акції протесту, сповнені небезпеки та драматизму.	
17.	Я не вірю, що життя в нашій країні зміниться на краще.	
18.	Одна людина нічого не може змінити у суспільних підвалинах.	
19.	Політика – простий спосіб нажитися за рахунок держави.	
20.	Жити, ніколи не порушуючи жодних законів та правил, надто нудно.	
21.	Я не відчуваю, що можу якимось принести користь суспільству чи моїй країні.	
22.	Суспільство створює закони та правила, а людина може лише підкоритися їм.	
23.	Іти на вибори марно – все одно ніхто з кандидатів не змінить ситуацію на краще.	
24.	Держава призначена примушувати та пригнічувати людей на користь можновладців.	
25.	Люди, які вірять, що «любов рухає світом», самі собі дурять голову.	
26.	Кожен прагне використати тебе у своїх цілях, і з цим нічого не вдієш.	
27.	Те, що більшість людей вважають коханням – простий егоїзм.	
28.	Суперечки – це найцікавіше у спілкуванні з людьми.	
29.	У відносинах між людьми надто багато лицемірства.	
30.	Коли намагаєшся любити людей або піклуватися про них, зрештою вони все одно завдають тобі болю.	
31.	Дружба триває лише доти, доки людям вигідно використовувати один одного.	
32.	Мені нудно зі старими друзями – я й так майже все про них знаю.	
33.	Я давно забув, що таке кохання.	
34.	Я намагаюся уникати близьких стосунків із людьми, щоб не бути ним зобов'язаним.	
35.	Друзі потрібні людям, щоби було на кого "звалити" свої проблеми.	
36.	Я намагаюся не надто довіряти іншим людям, бо це робить мене вразливим.	
37.	Люди, які творять сім'ю, найчастіше самі не знають, чого хочуть.	
38.	Коли людина одружується і заводить дітей, вона втрачає свободу	

	вибору.	
39.	Як правило, люди укладають шлюб з міркувань зручності та взаємної вигоди.	
40.	Було б цікаво мати друге, таємне життя на додаток до сімейного життя.	
41.	Я не відчуваю тепла та підтримки від своєї родини чи родичів.	
42.	Батьки вкладають у дітей стільки сил, а діти, виростаючи, все одно розчаровують та відкидають їх.	
43.	Люди створюють сім'ю, бо бояться залишитися самотніми.	
44.	Спокійне та розмірене сімейне життя – не для мене.	
45.	Мені нудно проводити вільний час із членами моєї родини.	
46.	Сімейне життя пов'язує мене по руках та ногах.	
47.	Люди, які намагаються знайти опору у сім'ї, просто недостатньо сильні для самотнього життя.	
48.	Флірт або службовий роман - добрий спосіб розвіяти нудьгу в сімейному житті.	
49.	Я втомився від життєвої метушні.	
50.	Роздуми про власну свободу приносять лише тяжке почуття незадоволеності та зайві проблеми.	
51.	Віра у власну індивідуальність потрібна людям для того, щоб справляти враження на оточуючих.	
52.	Я люблю заняття, пов'язані з азартом та ризиком.	
53.	Життя здається мені порожнім і безглуздим.	
54.	Спроби змінити себе марні, вони нічого не призводять.	
55.	Люди, які задоволені собою, просто не усвідомлюють своїх вад або приховують їх.	
56.	Багато речей у своєму житті я роблю, щоб уникнути нудьги.	
57.	Я не можу знайти собі по-справжньому цікавих занять.	
58.	Я розумію, що не в змозі досягти того, чого я хочу.	
59.	Наші почуття не допомагають нам, а лише турбують і збивають з пантелику.	
60.	Щастя - це міф, який люди вигадали, щоб уникнути розпачу.	

Бланк тесту-опитувальника задоволеності шлюбом

Вітаю!

Уважно читайте кожне твердження та вибирайте один із трьох запропонованих варіантів відповідей. Намагайтеся уникати проміжних відповідей типу "важко сказати", "важко відповісти" і т.д.

1. Коли люди живуть так близько, як це відбувається в сімейному житті, вони неминуче втрачають взаєморозуміння та гостроту сприйняття іншої людини:
  - а) вірно,
  - б) не впевнений,
  - в) неправильно.
2. Ваші подружні стосунки приносять Вам:
  - а) швидше занепокоєння та страждання,
  - б) важко відповісти,
  - в) радість і задоволення.
3. Родичі та друзі оцінюють Ваш шлюб:
  - а) як вдалий,
  - б) щось середнє,
  - в) як невдалий.
4. Якби Ви могли, то:
  - а) Ви б багато чого змінили в характері Вашого чоловіка (Вашої дружини),
  - б) важко сказати,
  - в) Ви не стали б нічого змінювати.
5. Одна з проблем сучасного шлюбу в тому, що все "набридає", у тому числі і сексуальні відносини:
  - а) вірно,
  - б) важко сказати,
  - в) неправильно.
6. Коли Ви порівнюєте Ваше сімейне життя з сімейним життям Ваших друзів та знайомих, Вам здається:
  - а) що Ви нещасніші за інших,
  - б) важко сказати,
  - в) що Ви щасливіше за інших.
7. Життя без сім'ї, без близької людини — дуже дорога ціна за повну самостійність:

- а) вірно,
  - б) важко сказати,
  - в) неправильно.
8. Ви вважаєте, що без Вас життя Вашого чоловіка (Вашої дружини) було б неповноцінним:
- а) так, вважаю,
  - б) важко сказати,
  - в) ні, не вважаю.
9. Більшість людей певною мірою обманюються у своїх очікуваннях щодо шлюбу:
- а) вірно,
  - б) важко сказати,
  - в) неправильно.
10. Тільки безліч різних обставин заважає подумати Вам про розлучення:
- а) вірно,
  - б) не можу сказати,
  - в) неправильно.
11. Якби повернувся час, коли Ви брали шлюб, то Вашим чоловіком (дружиною) міг би стати:
- а) хто завгодно, тільки теперішній чоловік,
  - б) важко сказати,
  - в) можливо, що саме теперішній чоловік.
12. Ви пишастесь, що така людина, як Ваш чоловік (чоловік#*а), поряд з Вами:
- а) вірно,
  - б) важко сказати,
  - в) неправильно.
13. На жаль, недоліки Вашого чоловіка (дружини) часто переважають його переваги:
- а) вірно,
  - б) важко сказати,
  - в) неправильно.
14. Основні перешкоди для щасливого подружнього життя криються:
- а) швидше за все в характері Вашого чоловіка (дружини),
  - б) важко сказати,
  - в) швидше, у Вас самих.
15. Почуття, з якими Ви брали шлюб:
- а) посилилися,
  - б) важко сказати,
  - в) ослабли.
16. Шлюб притуплює творчі можливості людини:
- а) вірно,

- б) важко сказати,
  - в) неправильно.
17. Можна сказати, що Ваш чоловік (чоловік#*а) має такі переваги, які компенсують його недоліки:
- а) згоден,
  - б) щось середнє,
  - в) не згоден.
18. На жаль, у Вашому шлюбі не все гаразд з емоційною підтримкою один одного:
- а) вірно,
  - б) важко сказати,
  - в) неправильно.
19. Вам здається, що Ваш чоловік (чоловік#*а) часто робить дурниці, каже невпопад, недоречно жартує:
- а) вірно,
  - б) важко сказати,
  - в) неправильно.
20. Життя у сім'ї, як Вам здається, не залежить від Вашої волі:
- а) вірно,
  - б) важко сказати,
  - в) неправильно.
21. Ваші сімейні стосунки не внесли в життя того порядку та організованості, на які Ви очікували:
- а) вірно,
  - б) важко сказати,
  - в) неправильно.
22. Не мають рації ті, хто вважає, що саме в сім'ї людина найменше може розраховувати на повагу:
- а) згоден,
  - б) важко сказати,
  - в) не згоден.
23. Як правило, суспільство Вашого чоловіка (дружини) приносить Вам задоволення:
- а) вірно,
  - б) важко сказати,
  - в) неправильно.
24. Правду кажучи, у Вашому подружньому житті немає і не було жодного світлого моменту:
- а) вірно,
  - б) важко сказати,
  - в) неправильно.

Відкриті питання для піддослідних

1. Вкажіть персональний чотиризначний код вашої пари
2. Стать
3. Вік
4. Освіта
5. Скільки років (місяців) зареєстровано шлюб?
6. Чи є ваш шлюб першим для вас? (якщо ні, то, будь ласка, вкажіть, яким є)
7. Чому Ви одружилися з цією людиною?
8. Чи є у вас діти? (якщо так, то скільки?)
9. Будь ласка, оцініть за шкалою від 1 до 10, якою мірою у Ваших відносинах є почуття «МИ»
10. Будь ласка, оцініть за шкалою від 1 до 10, якою мірою у цих відносинах Ви можете бути самим собою
11. Будь ласка, оцініть за шкалою від 1 до 10, якою мірою Ви, загалом, задоволені Вашими відносинами
12. Будь ласка, оцініть за шкалою від 1 до 10 ступінь Вашої сексуальної задоволеності у відносинах
13. Будь ласка, оцініть за шкалою від 1 до 10, якою мірою любов присутня у Вашому ставленні до чоловіка/дружини
14. Яке почуття виникає у Вас спонтанно, якщо Ви уявите, що проведете з цією людиною все життя
15. Зворотній зв'язок.